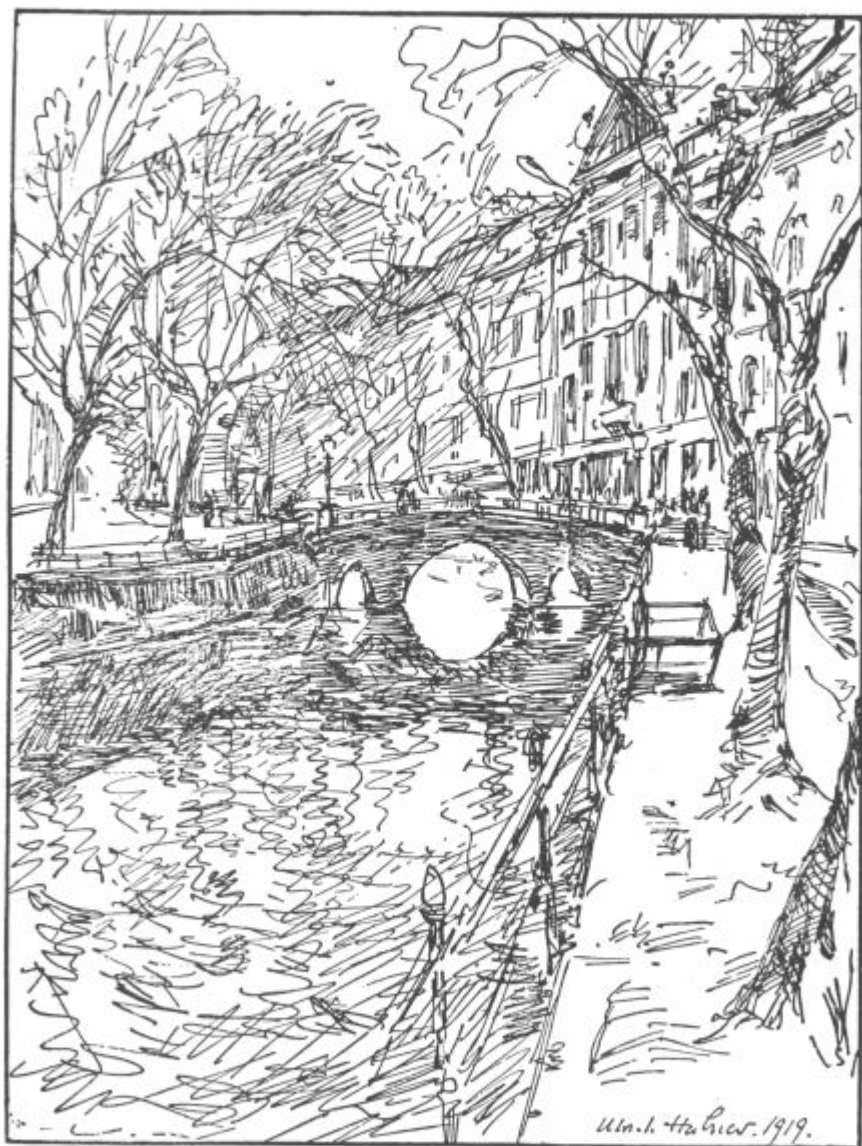

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 18.

V LJUBLJANI, 29. OKTOBRA 1933.

KNJIGA 14.

JESEN (perorisba)

TEKMOVANJE Z ZVOKOM

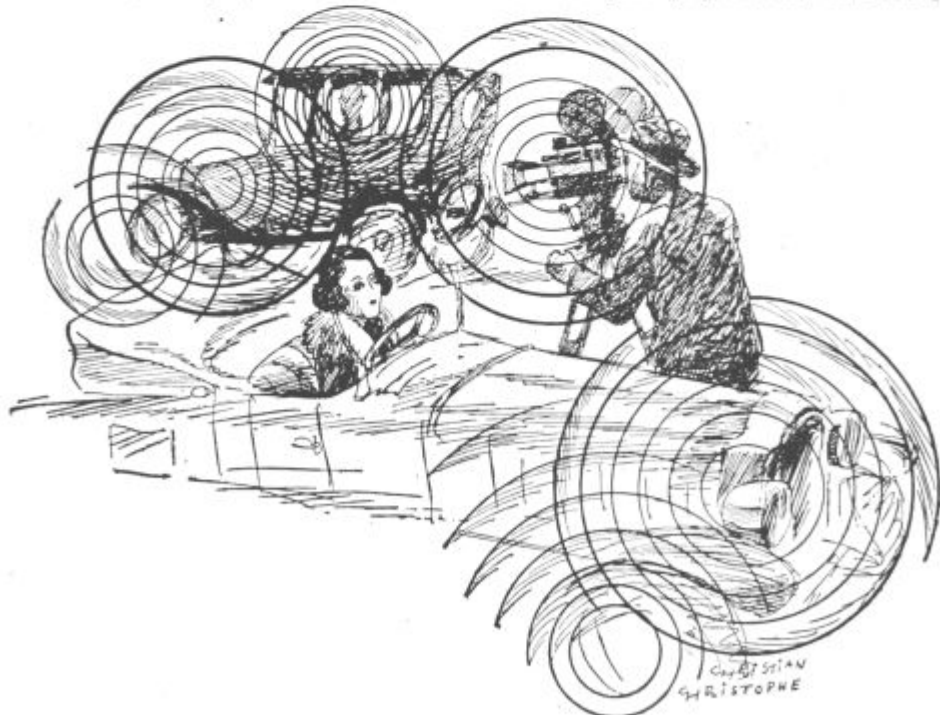
Ako bi bili zvoki, šumi in ropoti vidni, to se pravi, če bi bili vidni valovi, v katerih se širi-jo, potem bi se nam zdelo, da živimo v svetu samih elastičnih, nenehoma se razširjajočih krogel in polkrogel in kadar bi katera teh mehkih kroglastih sten zadela na naše uho, bi zaslišali kakršen si že bodi zvok. Vse tiste mehke valovne stene, ki bi nam ustvarjale dojem zvokov, bi se širile z brzino 333 m na sekundo na vse strani.

Iz vojne je znan pregovor, da krogla, ki se vidi, ne zadene in ljudje, ki so si pridobili že nekajkušenj v teh rečeh, se res niso dosti zmenili za tiste grana-te, ki so jih slišali rjoveti po zraku. Namreč, strogo povedano: samo za tiste ne, ki so jih slišali, nikdo pa seveda ni vedel, koliko je še drugih, tihih med njimi, za katere se ne ve, kam so namerjene. Izstrelek, ki leti po zraku z brzino 600 m na sekundo, je namreč hitrejši nego žvižganje, to se pravi zvok, ki ga povzroča in zaradi tega ga tisti, ki je ravno pred njim, ne more slišati.

Še hitrejša je krogla iz vojaške puške in zato se zasliši nje ostro sikanje šele, ko ti je že zletela nad glavo. Kogar si je izbrala za žrtev, ga zadene, ne da bi se mu poprej javila s svarilnim žvižganjem.

Precej slične so zvočne prilike tudi pri nevihtah. Strele, ki udari v naši neposredni bližini, ni moči slišati vnaprej. Grom nam udari na uho zmerom nekaj sekund po tem, ko se je zabliškalo in iz časovnega presledka med bliskom in gromom se da praktično popolnoma točno izračunati, kako daleč od nas se je zabliškalo ali je treščilo. Če mine od bliska do groma denimo 10 sekund, potem se je električni pojav odigral najmanj 3 km daleč od nas.

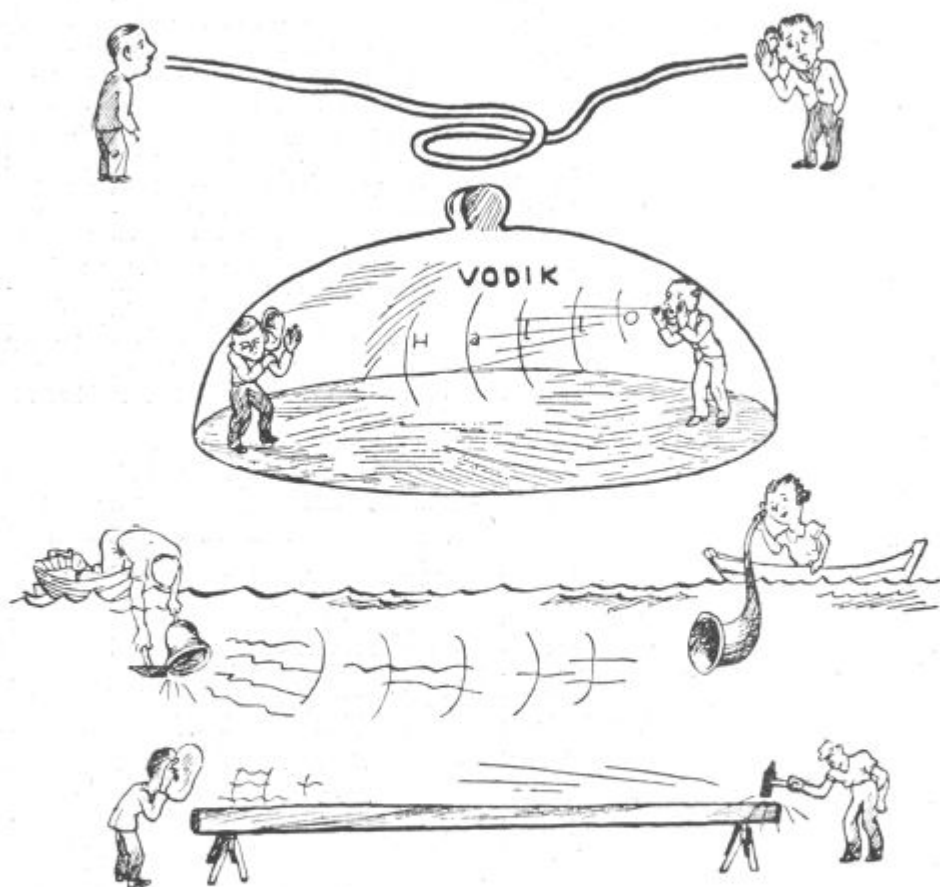
Še bolj zanimivo je razmišljati o razmerah med zvokom in brzinskimi letali bodočnosti. Največja brzina, ki se je doslej dosegla z letalom, je skoraj 700 km na uro. Še za 500 km bo treba stopnjevati hitrost pa bo dosežena brzina, s katero se širi zvok in takrat bodo lahko doživljali ljudje stvari, kakršne po-

Ako bi bili zračni valovi vidni, bi se nam zdelo, da živimo sredi nenehoma se napihajočih krogel, ki bi nam udarjale na uho, v najrazličnejših tonih, šumih in ropotih

znamo zdaj samo od teoretične plati. Čas, ko se bomo ljudje lahko premikali po prostoru hitreje od zvoka, niti ni tako daleč: morda nekaj let ali kvečjemu desetletij. Razvoj letal v smeri čedalje večje brzine je neomejen in tako se bodo lepega dne pojavili v zraku avioni, ki jih navzlic silnim motorjem ne bomo slišali poprej, dokler nam ne bodo kro-

valov res tako idealno kakor je videti, potem bi bili posebno zanimivega pojava deležni piloti takih ultrabrzih letal. Pilot, ki bi sedel vsaj meter pred motorjem svojega aparata, ne bi slišal brnenja, ker bi zvočni valovi ostajali za njim. Sodil bi, da bo vladala krog njege popolna tišina in bi se na prvi mah nemalo začudil, ker bi mu vzlic temu

Brzina zvoka znaša po kavčukovi cevi le 28 m na sekundo, v vodiku doseže 1270 m, v morski vodi pa 1510 m na sekundo. Največja je v aluminiju in steklu — 5100 m v časovni enoti

žili prav nad glavami. Letalo se nam bo namreč hitreje bližalo, kakor ropot, ki ga delajo motorji in propelerji. Kakor se za raco, ki plava na vodi, vleče sled valov v obliki klina, tako se bodo tudi za letali širili zvočni valovi brnenja, ne da bi jih mogli prekositi v brzini. Šele, ko bo letalo mimo nas, nam bo iznenada kakor eksplozija udarila valovna fronta na uho.

Če bi bilo širjenje zračnih ali zvočnih

brnelo v ušesih. Zvok se namreč ne širi samo po zraku.

V primeri z brzino svetlobe se zvočni valovi po polževo sprehajajo po zemlji. Pozabimo za trenutek, da imamo električni telefon, pa si mislimo, da je Ljubljana zvezana z Beogradom samo po govornih cevi, kakršne so za sporazumevanje na prav kratke razdalje n. pr. na ladjah še zdaj v rabi. Vprašanje je seveda, če bi se na tako daljavo po cevi

vobče kaj slišalo. Ako bi se pa le slišalo, bi bilo razgovarjanje od sile kratkočasno: Pokličeš Beograjčana na telefon in mu zastaviš najvsakdannejše vprašanje, na katerega se da brez pomisleka odgovoriti: »da« ali pa »ne«. Hitro nastaviš uho na cev, da ti ne bi ušel odgovor — pa nič. Čakaš in čakaš in premišljuješ, kaj bi se utegnulo pripetiti tovarišu na drugem koncu, da se ne odzove. Mine pol ure in slednjič, ko se kazalec pomika že na uro, šele zaslišiš odrešilni odgovor. Kaj je bil vzrok? Nič. Vse se je razvijalo po najnaravnejši poti. Zvok je potreboval skoraj pol ure do Beograda in enako dolgo je trajalo, da je prišel nazaj odgovor. — K sreči smo dovolj zgodaj obvladali elektriko, da se umemo po ovinku razgovarjati na daljavo, ker bi bilo po naravni poti le preveč zamudno.

Doslej smo si ogledali zvočne valove le po njih najšibkejši strani. Kadar se širijo po zraku, so res nekam počasni, zato pa znajo ubrati tudi drugo pot. Njih brzina ni nekaj stalnega, ampak zavisi od sredstva, v katerem se širi zvok.

Po mehki kavčukovi steni napredujejo zvočni valovi celo samo z brzino 28 metrov na sekundo, ali kako silno se poveča ta tempo, ko jim odpremo pot skozi vodik ali celo skozi morsko vodo! V prvem primeru dosežejo 1270 m, v drugem primeru pa 1510 m na sekundo. Še hitreje kakor v plinih in tekočinah se širi zvok v nekaterih trdnih telesih zlasti po lesu in kovinah, rekord pa doseže v aluminiju in steklu, kjer zraste njega brzina na 5100 m v sekundi, to je ca. 15 krat toliko kakor v zraku.

Zdaj se nam tudi razjasni, zakaj pilot, ki sedi v ultrabrzem letalu pred motorjem, ne more biti deležen tiste tišine, ki bi jo pričakoval po površnem preudarku. Brnenje sicer ne more doseči pilota po zraku, toda zvočni valovi se širijo tudi po vsem aparatu in ker so v trdnih delih hitrejši, se posredno, po ovinkih prebijejo do njega. Popolna tišina vlada le v prostem zraku pred letalom, ki doseže vsako zračno plast prej, preden jo vzvalovi zvok, ki se žene za njim.

JESENSKO POTOVANJE KLJUNAČEV

Kadar so naši lesovi najpestrejši ter začenjajo v njih prevladovati jesenske barve, po malem pa tudi že odpada lastje iz košatih drevesnih krošenj, pridejo k nam iz svoje severne domovine dolgo-kljuni gostje. Z ruskega severa, s Finskega in z Laponskega nam prilete označevalci bližajoče se zime, kljunači (*Scolopax rusticola*), in se ustavijo pri nas za nekoliko dni ali celo za nekoliko tednov. Pri nas si oddahnejo in spočijejo, nakar okrepečani odlete v svoja prava prezimovališča. Opazovanja so dognala, da se ljubkim trumam ne mudi ravno preveč in da po vsem videzu tudi nimajo trdno določenega smotra. V silno široki fronti lete kljunači polagoma proti jugozapadu in proti južnemu jugozapadu. Po najdenih obročkih sodeč, se glavni del teh ptic, ki so izvaljene visoko na severu, preko zime naseli ob obalah Sredozemskega morja.

Prostorninski obseg njihovih prezimovališč je zelo obširen. Na Angleškem in Irskem prezimujejo tam izvaljeni kljunači, med njimi pa jih je tudi mnogo, ki

je njihov rojstni kraj na skrajnem severu Evrope. Južnozapadna Francija je takisto njihovo priljubljeno zatočišče, v velikih množicah pa se pojavijo na vseh treh velikih polotokih južne Evrope ter

Kljunač ali sloka

ob obalah Male Azije. Severna Afrika pa je le v manjši meri cilj njihove selitve. Le ozek pas ob obali si izberejo kljunači za svoj zimski stan, v notranjost te vroče celine pa se jim po vsej priliki noče.

Podrobno raziskovanje je dognalo, da kljunači niso izraziti selilci, ker prezimujejo že v severnejših legah vse češče in češče. Mnogo kljunačev, ki so pozimi v predelih naše domovine, se skoro gotovo ni izvalilo na severu, marveč pri nas. Ta okoliščina je dokazana in mnogo teh ptic prezimuje pri nas in tu tudi vali svoje mladiče. Isto velja tudi za dežele naše neposredne severne sosesčine. Reden pojav te vrste pa so kljunači v Slavoniji, Vojvodini in na južnem Madžarskem. Po teh raznolikih znamenjih so ded se razvija kljunač iz ptice selivke v klateža; čisto lahko pa se zgodi, da postane stalen prebivalec v naših deželah, ki ga doslej poznajo le kot gosta. Ne sme se namreč zavračati kot neutemeljena podmena, da se kljunač počasi prisposablja našim podnebnim prilikam, osobito se to da opaziti pri onem delu, ki se izvali pri nas in v našem zmernem podnebnju tudi prezimuje. Saj smo zadnja desetletja nekaj sličnega lahko ugotovili pri kosu, našem čudnem in zlato-kljunem pevcu.

Ako proučujemo potovanja kljunačev po najdenih obročkih, prihajamo do ugotovitve, da jim čedalje bolj prija prezimovanje ob evropskih obalah Sredozemskega morja. Že pred leti so dokazali ptičeslovci, da se ne drže več strogo smeri svojega poleta, brž ko dosežejo obalo. Ob morju popolnoma izgube svojo prvotno južnozapadno smer in se drže obale, ob kateri se razširijo na vse strani. Za večino kljunačev so Španija, južna Italija, Grška in njeni otoki že prava prezimovališča. Odtod držita dve smeri v Afriko. Nekateri jate prelete v Maroko preko Gibraltarske ožine, druge pa preko Sardinije v Tunis. Morda slednje nadaljujejo svojo pot do Egipta, lahko pa, da je ob Nilu prezimujoči del kljunačev ruskega porekla. V tem primeru so ruski kljunači preleteli Črno morje, Malo Azijo in Sirijo ter dospeli v Egipt. Poreklo v Egiptu prezimujočih kljunačev do danes še ni ugotovljeno.

Obročkani kljunači, ustreljeni v prezimovališčih, dokazujejo, da ptice iz istih krajev lahko prezimujejo v popolnoma različnih deželah. Tako so na jugu Evrope odstrelili kljunače, katerih prava

domovina je Anglija, Skandinavija, Finska ali Rusija. V zadnjem času je Italija uredila dve ptičji postaji, pa tudi v Tunisu je že tak zavod, ki obročka ptice in jih izpušča, tako da bo zagonetka kljunačevih poletov morda že v kratkem zanesljivo rešena.

STOLETNICA INDOGERMANISTIKE

Letos je preteklo 100 let od rojstva primerjalnega indoevropskega jezikoslovja. L. 1833. je namreč objavil Franz Bopp I. del svoje znamenite »Primerjalne grammatike sanskerta, zenda, armenščine, grščine, latinščine, litavščine, slovanščine, gotščine in nemščine.« Ko je izšel zadnji zvezek, so delo takoj prevedli v angleščino in francoščino. Sicer je izšla že l. 1816. njegova »Spregetav v sanskrtu, gršč., lat., perz. in germ.«, toda šele 1833. je pritegnil še litavščino, slovanščino in armenščino in l. 1816. še ni obravnaval glasoslovja in sklanjatve.

Kar je bil Bopp pričel, so izpopolnili drugi Nemci (Schmidt, Delbrück, Hirt, Flick, Brugmann, Schrader i. dr.), Skandinavci (Rask, Thomsen, Bugge), Angleži (Max Müller), Francozi (Pictet, Meillet), Američani (Whitney), Italijani (Ascoli) in Slovani (Rus Tomson, Čeh Zubatý, Slovec Oštr). Bopp še ni upošteval keltskih jezikov, ki so tudi veja ali skupina indoevropske jezikovne rodbine, in albanščine; dveh vej pa sploh še ni mogel poznati, ker so ju odkrili šele mnogo pozneje: toharščino v Turkestanu (turfanščino) l. 1906. in hetitski, odn. kaniški jezik v Kapadokiji, ohranjen v napisih približno iz l. 1500 pred Kr., ki jih je raztolmačil Čeh Hrozný l. 1915. Naziv »indogermanski jeziki« uporabljajo Nemci, »indoevropski« zlasti Francozi in Italijani (po vzgledu Fr. Boppa); Angleži pa jih zovejo »arijske jezike« — ta izraz pa je upravičen samo za indijske in iranske jezike. E. K.

BELO IN ČRNO

Nekatera londonska gledališča so začela za poskušnjo tiskati programe na črnem papirju z belimi črkami. Kontrast belega tiska na črnem papirju namreč oko bolje občuti zlasti v medli svetlobi. Svetloba se odbija samo z belih ploskev in tako dojemamo oko neposredno bistveni del tistega kar gleda, dočim je napravi pri običajnem tisku velika bela ploskev bolj neobčutljivo, tako da mora biti v tem primeru za dojem jasne slike osvetlitev nekoliko večja. Izkušnja je pokazala, da je beli tisk na črnem ozadju pri medli svetlobi, kolikor je prihaja z odra med predstavo, dobro čitljiv za normalno oko.

SAMAR ALI SEDLO?

DR. LEO TRAVNER

Otem vprašanju so na predvečer 8. oktobra l. l. v Berovem ob bolgarski meji živahno debatirali: okrožni zdravnik, major-poveljnik obmejne čete, rodom iz Kranja, trgovski potnik David iz Skoplja in pa kafedžija. Jaz pa sem stal ob strani in vdan v svojo usodo, čakal na sodbo. Hotel sem namreč priti iz Berova v Strumico in zato 54 km dolgo pot je zaenkrat še edino

Nuna iz BEROVEGA

Avtor potopisa dr. Leo Travner
pred odhodom

kakor domenjeno ob šestih me je torej ob sedmih čakal Radin, moj spremljevalec, pred kafano z dvema konjema, oosedlanima s samarj. Na enega je naložil mojo prtljago in sebe, nato mi pa hladnokrvno re-

prometno sredstvo — konj, ki je pa le malo večji kot osel. Na izbero sta bila dva: prvi z vojaškim sedlom, ostankom nemške vojske, drugi pa z lesenim sedlom kakor ga tukaj narod uporablja, in ki je posebno pripraven za gorske kraje. David je nekaj časa poslušal, potem se pa priplazil k meni in mi šepnil v uho: »Nemojte putovati — komiti!« Neopaženo sem se odstranil in odšel k bližnjim nunam — menda so to edine nune v Srbiji. Tam sem jim priporočil svojo grešno dušo, mislil pa sem na svoje kosti. Predstojnica se me je usmilila, obljubila, da mi bo dala na pot blazine in čilime, da ne bo pretrdo! Ko sem se povrnil v kafano, je sodba že padla: samar!

Ponoči sem sanjal, da komiti iz mojih oguljenih stegen pečejo ražnjiče in zjutraj sem se prebudil v znoju in stenicah. Točno

Prizor z orožniške postaje v SUVILAKI

kel: »Jaši.« Junaško sem zlezel na drugega in — hvala nuni za blazine in čilime!

Vlaški »čoban«

Pot nas je peljala ob Rateski reki čez Kodelovo most do Trirečja, prijazne doline, kjer se spajajo trije potoki. Tu se začne veličastni bukovi gozd — Džami tepe. Goz-

Millčnika z bolgarske meje

dovi so v Južni Srbiji velika redkost, ker so jih večinoma Turki iz taktičnih razlogov iztrebili, tu pa menda ni bila potreba, ali pa niso mogli tega storiti. V sredi gozda stoji Guberenečka česma, kjer sva napojila konja. Jahanje je bilo prijetno. Na samaru se dobro sedi in prav nič ne trese, ker ti konji gredo le korakoma, zato pa mirno in vztrajno. Pot se je polagoma vila navzgor do višine 1800 m. Krasen sončni jesenski dan je olepšal razgled na Suvolak, prijetno dolino z edino hišo na vsej poti, žandarmerijsko postajo. Do tja sva šla pol ure peš in pri vходу naju je prijazno pozdravil poveljnik. O našem prihodu je že bil obveščen po majorju iz Bero-va, ki mu je tudi naročil, naj pripravi kosi-

Okrogla kuharica iz Pančeva mi je servirala pravi banaški ručak. Med kosilom sem pogledal skozi okno, žlica mi je padla iz ust in vzkliknil sem: »Komiti!« Opa- zil sem dva moža divje vnanjosti s puškami na ramenih. Narednik se je zasmel in mi povedal, da je to milica, doma- čini, ki pomagajo žandarmeriji. Pa še ena čudna postava se je pojavila: Vlaški čoban, pastir iz plemena Kucovlahov, ki nomadi- zirajo in se bavijo izključno z živinorejo ter so brez stalnega prebivališča. Na dvori- šču so se sončili beli ovčarji v najlepšem prijateljstvu z udomačenimi srnami, kate- rih je sedaj tu mnogo, ker je lov nanje strogo prepovedan.

Po kosilu sva zopet zajahala konje in hajd na drugo planino, Ograjden planino! Ob treh popoldne sva bila na vrhu, odko- der je krasen razgled na Strumiško doli- no. V veličastnih zavrteh se ponižuje pot čez Palazdijo in vedno več srečava kme- tov-konjenikov. »Sabota, pazarni dan u Strumici,« mi razlaga Raden in napeto po- sluša moje pripovedovanje o potovanju kralja po Balkanu in o bratstvu, ki naj združi vse balkanske narode. Kmalu sva v dolini in tu se mi je prožila bajna slika iz sv. pisma: Ob studencu z dolgimi belimi prti pokrite žene, ki so zajemale vodo v prstene posode (vedra). Še 10 km sva ime- la do Strumice po rodovitni zemlji. Du- hanska polja so menjujejo z bombažem, tu pa tam vrtovi črnice (murve za svilopre- ke), afijon (opijum) je že požet, v vinogra- dih se trga grozdje. Srečala sva cele kara- vane, ki so se vračale iz sejma.

»Kako si pazario?« jih vprašam, pa mi odgovore: »Ala ti vera! gospodine, slabo!« Tobak prodajajo po 5 Din, riž po 3 Din, pšenico po 1 Din, bombaž po 25 Din, opij po 250 Din, kokone po 18 Din kilogram.

Ob sončnem zatonu sva prispela v Stru- mico. Zbogom Raden;

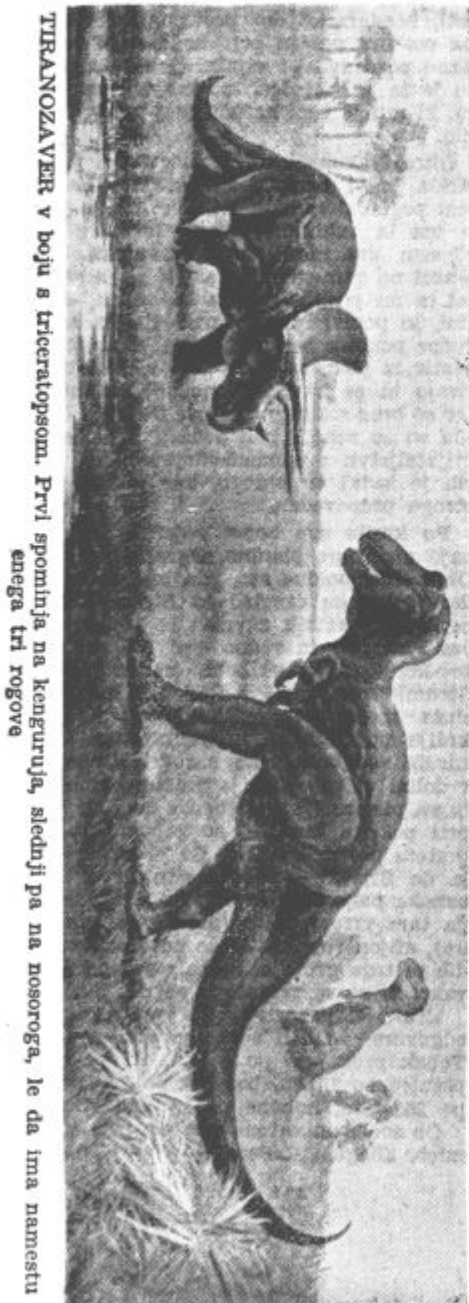
O BAJESLOVNIH ŽIVALIH

Novodobni nauk o živalstvu pravekdavnih dob naše zemlje je odkril veliko čudovišč in pošasti, o katerih si najsmelejša človeška domišljija ni mogla napraviti niti približne predstave. Vendar pa so med

temi čudovišči orjaške živali, kojih vnanjost se za čudo ujema z našimi predstavami o predpotopnih zmajih. Raziskovalci so utemeljevali to okoliščino s tem, da so postavili teorijo o človeku, ki je bil v prvih časih svojega obstoja še sodobnik najpoznejših vrst prazgodovinskih pošasti. Kasnejša raziskovanja so dokazala nemožnost slične podmene, niso pa mogla mimo dejstva, da ljudske pravljice o zmajih često zelo točno rišejo pošasti v glavnih podrobnostih močno podobne prazgodovinskim zavrijem. Zato so učenjaki postavili novo teorijo, češ, da so si ljudje rekonstruirali zmaje iz njih preostankov, predvsem iz ogromnih okostij, na katere so naleteli pri raznih zemeljskih delih. Gotovo je tudi ta teorija precej neverjetna, zato bo stvar bržkone ta, da si je človek predstavljal zmaje v povečani obliki onih živali, ki so mu najbolj tuje, ki jih najmanj pozna in ki mu še danes zaradi svoje mrzlokrvnosti vzbujajo odvrta in grozo. V to vrsto spadajo plazilci, kače in kuščarji, ki so res pozni potomci pravekdavnih plazilcev-gorostasov. Samo po sebi umevno pa ne manjka tudi zastopnikov nazora, da je človeku strah pred gnušnjimi čudovišči iz dobe davnih desetisočletij prešla v kri in narodi so še po izumrtju teh pošasti sanjali o njihovi nevarnosti in grozotnosti. V teh sanjah se je podzvestno prenašala predstava strahovitih spak do onega časa, ko so si narodi začeli pripovedovati prve bajke o krutih bojih z zmaji.

Predstave naših slovanskih pradedov o zmajih, kakor tudi bajke drugih narodov temelje na bajeslovju antičnih ljudstev, dasi imajo često v velikih potezah čisto svojsko narodno lice. Temelj vsem tem bajkam je vendar le vsem skupni motiv junakovega boja z zmajem, ki je simbol teme in ki drži ujeto devico, simbol svetlobe, toplote, pomladi, sreče in napredka. Ta motiv je v nešteti in različnih znan pri vseh narodih ter je iz paganskega bajeslovja prešel v krščanstvo v osebi junaka in viteza sv. Jurija. V tej zvezi je postal zmaj simbol satana in nečistih peklenskih moči, zato se peklenski poglavar zelo pogosto predstavlja v podobi zmaja ali kače.

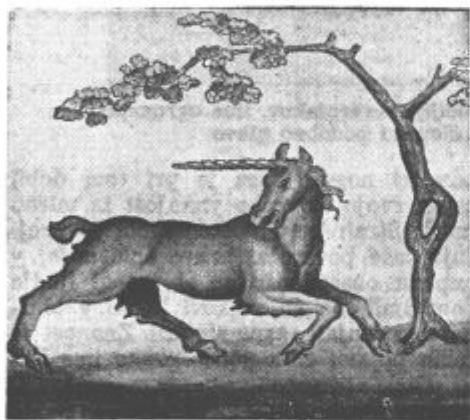
Razen predpotopnih zmajev pa je ljudska domišljija obložila z zagonetnostjo tudi druge živali, katerih vnanjost vzbuja človeku kakršenkoli nepri-

TRICERATOPUS V BOJU S TYRANOSAURUSOM. Prvi spominja na kengurija, slednji pa na nosoroga, le da ima namestu enega tri rogove

jeten občutek. Znano je, da je ponekod krastača simbol stare čarovnice, nedolžnega zelenca označuje ljudstvo za hudobno žival, ki zleze pod kožo in ga je treba izvleči z razbeljenimi železnimi kleščami. Koristni in ljubki netopir je posodil svoje kreljuti samemu hudiču in konjsko kopito je baje znak samega hudiča, kadar za svoja pogubonosna pota vzame nase človeško vnanjost. Takisto si privzame smešno kozjo bradico in roge, nekateri pravijo celo, da pomeketava.

S hudim preklestvom je obložil človek krotkega muhojeda baziliska, živčega v južnih delih naše celine. Po pripovedovanju se rodi iz jajca, ki ga je

Bajeslovna žival ENOROG. Na tej sliki ima konjske oblike, toda goveje parklje in košat kratek rep

znesel sedem let star petelin in ki ga izvali kača za zidom ali na gnojišču. Neko staro poročilo iz l. 1474. pripoveduje, da je v švicarskem Bazlu znesel tak petelin jajce z očitnim namenom, da bi zaplodil zmaja. Zato ga je sodišče obsodilo na smrt. Mestni krvnik ga je še tisto leto 4. avgusta obglavil ter ga sežgal na grmadi, obenem z dvema jajčecema, ki jih je našel v petelinovem jajčniku. Bazilisk ima res podobo majhnega zmaja, v severnih deželah pa se predstava o njem zelo izpreminja. Včasih ima orlov kljun, zmajave kreljuti in kuščarjev rep. Na trivoglavi glavi ima majhno kronico. Najbolj nevaren je baje njegov močni pogled. Ako ga hočeš ubiti, se mu moraš bližati z zrcalom. V njem vidi sebe in njegov pogled je že v ogledalu tako hud in srep, da ubije baziliska.

Druga bajeslovna žival je enorog, ki pa je v vsakem oziru prijaznejše bitje.

Družino mu je težko določiti, ker ima konjsko telo s smešno zavihanim svinjskim repkom, med očmi pa mu je zrastel velik črn rog. Tako ga opisuje grški potopisec Megasthenes in v tej obliki je prišel tudi v naše bajeslovje. Enorog je samotar, ki se potika po gozdovih in sovraži vsako moško bitje. Ako pa na svo-

MOSAZAVER, pošastna morska gaščerica, zasledujoča želvo. V zraku je videti nekoliko letečih prazgodovinskih čudovišč

jem potu naleti na devico, ji krotko položi svojo glavo v naročje. Njegov rog je v srednjem veku veljal kot dragocen talisman in umetna obrt ga je često

gozd. Na begu je nesrečnik od strahu zblaznel in se izpremenil v volkodlaka. Uganjal je razna grozodejstva, dokler ga ni zadel s sekiro neki drvar in mu

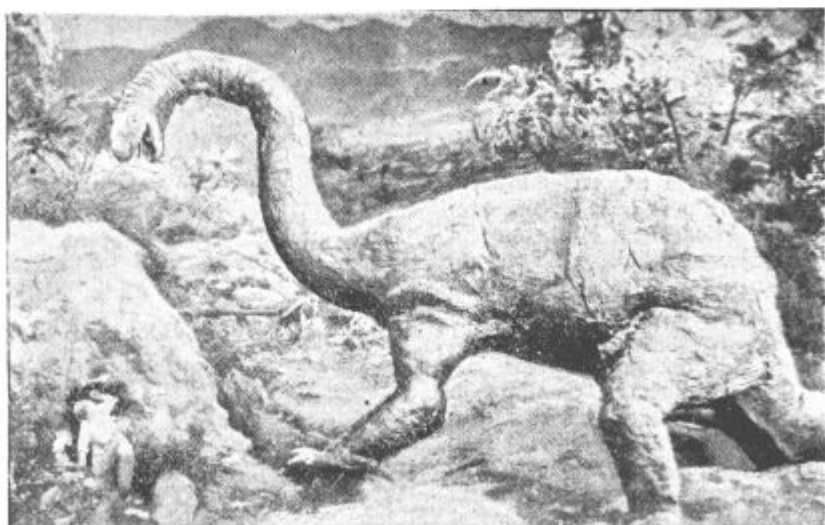

BAZILISK, kakor si ga predstavlja domišljija severnjakov. Ima ogromna mahadrava krila, dolg rep in človeku podobno glavo

porabljala kot okrasek knjig. Zmlet rog je dajal učinkovito zdravilo zoper vsako vrsto bolezni. Kar je takih rogov prišlo v trgovino, seveda niso bili vzeti mitološkemu enorogu, marveč znanemu ribaku narvalu.

Popolnoma drugega izvora pa je volkodlak, ki napada vasi, ugrablja deco

odsekal nogo. Vitez je pri tem dobil zopet svojo človeško vnanost in mirno umrl. Strah pred volkodlakom je prejšnje čase povzročal prave epidemije; v napadu obsedenosti so si mnogi ljudje domišljali, da so volkovi in so v blaznosti počenjali razne zločine. Znanost je temu pojavu dala učeno grško ime lik-

BRONTOZAYER. Gorostasni razmeri njegovega telesa so najboljše razvidni iz primere s človekom na levi strani risbe

in strahotno tuli v noč. Tu srečujemo najstarejši motiv o začaranem človeku. Še danes mnogi primitivci trdno verujejo v volkodlake. Neki nemški rokopis iz l. 1300. pripoveduje o vitezu, ki so mu vzeli njegov grad in ga pregnali v

antropija (lykos = volk, anthropos = človek).

Ne da smo s tem izčrpali poglavje o bajeslovnih bitjih omenjamo h koncu še bajno ptico Fenisa, ki pomeni prerodenje in obnovo. K nam je prišla ta ve-

ra iz starega Egipta preko Bizanca, saj je znano, da je bizantska država imela to bajeslovno ptico celo v svojem državnem grbu. Mit opisuje Fenisa kot ptico s škrlatnordečim perjem. Živi pet sto let, naposled pa si znese grmado, jo zapali in zapoje svojo obsmrtno pesmico. Iz pepela stare ptice pa vznikne nova, ki se veselo žvrgoleč dvigne v oblake, čez pet sto let pa točno ponovi način svoje smrti in svojega preporoda.

V Mainzu so našli celo rokopis, v katerem pisec razlaga to prerodenje do najmanjših podrobnosti: »Iz pepela se naslednji dan rodi črviček, ki že čez tri dni dobi peruti, čez nadaljnje tri dni je gođen in se dvigne proti nebu.«

V ptici Fenisu se odraža staro versko pravilo, ki sega od najstarejših časov človeštva v današnjo dobo: Vera v vstajenje in obnovo vsega življenja.

TRAGEDIJA V PREPADIH ANDOV

LEO GERWILLE-REACHE

NADALJEVANJE

Tragični doživljaj pilota
Guillaumeta

Guillaumet se je nagnil iz trupa letala in se še enkrat zazrl v veličastni kaos Kordiljere, nad katero je že tri dolge ure krožil najin ptič. Tokrat ni vodil reševalnega letala sam očka Deley, ampak me je poslal v zrak, ko sem si za silo opomogel od zadnjega mraza, z najboljšim pilotom letalske družbe.

Brnenje motorja nama je vsililo molk ali najine misli so se srečavale v istem spoznanju; da je vsako nadaljnje iskanje zaman.

Trimotorni San-Jose in njegovih osem potnikov je bilo za zmerom izgubljenih. Kvečjemu utegne poletje odkriti njihova trupla, če bo skopnela debela snežna odeja, ki jih zdaj pokriva. Za zdaj pa je bilo vsako upanje prazno.

Pilot Guillaumet je resignirano zmignil s svojimi težkimi rameni in okrenil z višine 6000 m proti Santiagu. Celo on, ki je nekoč že premagal Ande je obupal. Samo še roko je iztegnil nad prepadi v poslednji pozdrav nesrečnim žrtvam, nato je obrnil.

Na letališču v Colini sva zlezla iz letala in si najprvo pošteno pretegnila odrevele ude. Guillaumet je začel počasi odmotavati z vratu zavoje svojega šala. Po vrsti je preletel z očmi ljudi, ki so se zbrali ob aparatu in izgovoril svoje prve in edine besede: »Nak, to je bil čudež, kaj takega se ne ponovi!«

Težkih korakov, upognjeni in potrti smo odšli v tisti konec letališča, kjer stoji med cvetjem prijazna hišica Pierrea Deleya. Sprejel nas je smeh dveh veselih ženic, ki sta nas povedli v sa-

Junaški letalec HENRY GUILLAUMET

lon, ves zastavljen z divani in obkoljen z blazinami. V kotu je na prazno tekkel gramofon, ki je bil pravkar odplakal poslednje akorde sentimentalnega tanga. Srečni sta se obe ženici opirali na roke svojih mladih soprogov. Obe gracioznih obrazov, s katerih je sijala blazena sreča, edinstvena sreča, ki jo poznajo samo žene pilotov tiste redke minute, kadar jim ni treba trepetati.

In zdaj se je začelo v tem prijetnem domu pripovedovanje brez konca in kraja. Obujanje veselih, bridkih in žalostnih spominov, ki se jih le prezgodaj nagrmači v življenju vsakega letalca. Vsakdo njih štirih (jaz sem bil kajpada samo poslušalec) si je prizadeval spravi-

ti v zasluženju luč kako drobceno malenkost, ki je bila zanj posebno dragocena, pa se je bal, da je drugi ne bi zri.

In v teh prijetnih uricah na letališču Colina pod Andi sem zvedel za čudežno zgodbo junaštva in ljubezni, ki se mi zdi vredna, da se zapiše.

12. junija 1930 ob dveh popoldne se je dvignil z letališča v Santiago pilot francoske zračne pošte Henri Guillaumet z evropsko brzo pošto v letalu. Treba je bilo preleteti Ande, ali nebo je bilo zatlačeno, da nikoli tega. Vihar je divjal z brzino 100 km na uro in drug za drugim so si sledili strašni snežni meteži. Ob takem vremenu se ti zamenja vsiljuje zavest, da je prva in poglavitna pilotova dolžnost, ne stresti pošte v kakšen prepad.

Guillaumet se je moral na pol pota vrniti, pa ga je ta reč neznansko grizla. Start so preložili na prihodnji dan, na četrtek 13. junija, dasi se ni vreme med tem prav nič izboljšalo.

Zaman so grozili Andi s svojimi 6000 metrov visokimi škribinami. Pilot, kakršen je bil Guillaumet, se ni pustil dvakrat zavrniti.

Normalna proga transandske železnice se je skrila pod globoke snežne zamete, tako da se po njej ni mogel ravnati kakor drugokrat. Prav tako je bilo nemogoče dvigniti se nad oblake, ker so se grmadili vse do višine 8000 in 9000 metrov. Ker ni šlo drugače, je skušal najti Guillaumet prehod v kaki drugi smeri, kar pa ni bilo posebno previdno ravnanje. Že od prej je vedel za prelaz 250 km bolj južno od običajne proge, nad tako zvano »Laguno del Diamante« in zdaj je pogumno okrenil letalo v isto smer.

Ko je dvignil glavo, je zagledal nad seboj krpo nebesne modrine. Ob takem vremenu je to peklenska skušnjava in pilot mora imeti že vražje trdno voljo, da slepo ne zakrmari letala vanjo, v svetlobo in rešitev, ki jo obeta. Guillaumeta je deviška sinjina premagala in na vse kripnje je začel gnati letalo proti njej. Dvignil se je 6500 m visoko in se znašel pod jasnim nebom. Ali s tem je prišel le iz dežja pod kap. Črno morje oblakov pod njim mu je vzelo vsakršno orientacijo glede brzine, s katero je napredoval. Tako letenje na slepo je od sile tvegano in sam ljubi bogec mora biti z motorjem, da se na taki vožnji ne ustavi.

Ko je Guillaumet letel tako na slepo srečo že dobro urico, je sodil, da mora imeti glavne grebene že za seboj, in da se lahko začne spuščati proti argentinski planjavi.

Pilot obrača, Kordiljera pa obrne... V nekaj sekundah se je pogreznilo letalo v godljo črnih oblakov. Mahoma ga je zgrabil vihar. Letalo je začelo divje odskakovati nad nevidnimi ovirami. Streslo se je, ječalo, se vrtelo in prekucevalo, dvigalo in padalo, kakor da se mora zdaj zdaj zdrobiti v tisoč kosov. Slednjič so se vsuli nanj še plazovi snega, da je vse okrog njega izginilo v neprodni belini. Guillaumetu so se v tem smrtnem plesu razbežale vse misli, le nečesa se je zavedal: da se z vrtoglavo brzino bliža zemlji.

Bil je 3000 m visoko in drevil z brzino 200 km na uro med 6000 m visokimi grebeni. Kdo naj se v takem položaju izogne katastrofi? Vsak trenutek mora liki granata treščiti v skalnato steno, odkoder se bodo le še drobci človeka in stroja skotalili v prepad.

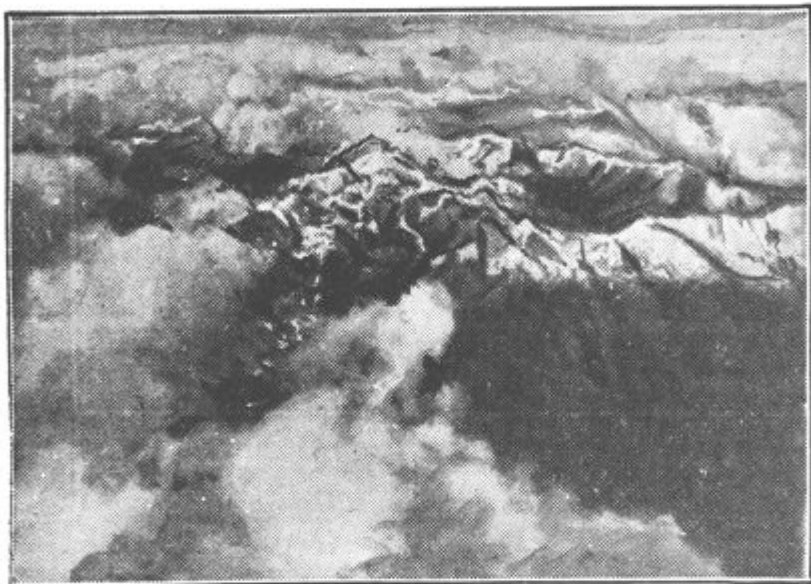
»Ničesar več nisem videl, ničesar več vedel,« je pripovedoval Guillaumet. »Instrumenti, po katerih naj bi se bil ravnal, so bili popolnoma v neredu zaradi premetavanja. Letel sem samo po občutku, ne da bi vedel kje je zemlja in kje nebo. Nikakega upanja nisem imel več, da se rešim živ iz tega pekla. Tudi če ne treščim ravno v steno, sem si mislil, bo vihar zdaj zdaj odlomil letalu eno ali drugo krilo. Tako silnega premetavanja aparat ne more dolgo vzdržati. Ako sem poskušal dvigniti se nekoliko više, so me zgrabili tako močni zračni tokovi, da je letalo kar odskakovalo od njh.«

V tistih skrajnih minutah, ko je bil za las blizu smrti, je zdajci uzrl v temnem brezdnju, v katerega se je pogrezal, liso še temnejše barve. Bila je laguna del Diamante. Spustil se je še nižje in šele 50 m nad svinčenosivim zrcalom jezerske gladine vzravnal letalo ter na podlagi instrumentov določil smer. Zdaj je bil spet gospodar svojega aparata. Dvakrat, trikrat je zaokrožil nad jezerom, potem pa krenil proti vzhodu, da bi preletel prelaz. Toda čim je izgubil jezero izpred oči, je iznova zajadral v vihar. Spet se je pričel smrtni ples. Iznova je izgubil predstavo o svojem položaju, ne toliko zaradi snežnih vrtincev, ki so mu jemali vid, kolikor zaradi občutka, da ni nobene teže več in nikjer nobenega horizonta, kar mu je zmešalo glavo.

Treba je bilo nazaj k laguni ali pa v gotovo smrt. Guillaumet je okrenil in po kratkem blodenju res našel jezero. — Ali kaj naj počne zdaj? Ali naj kroži nad vodo, dokler mu ne zmanjka bencina in šteje ure, kdaj se bo izčrpani ptič zrušil na tla? — Ne, Guillaumet ni bil ustvarjen za tako klavrn pogin, ni se mogel vdati, dokler ni izčrpal poslednje možnosti. Toda, kaj naj ukrene?

»He, Guillaumet«, si je dejal, »če se ti v četrto ure ne posreči pristati blizu lagune, je po tebi. Nikoli več ne boš videl očke Deleya, s katerim sta že ne-

Bilo je res pasje vreme na laguni, 3000 m visoko nad morjem. Treba si je bilo najti zavetje. Guillaumet je snel z motorja kos pokrova in si izkopal z njim luknjo v snegu pod krilom prevrnjenega letala. Glavno je, da ne zmrzne preden ga pridejo iskat. V tej jazbini je bil vsaj za silo spravljen pred viharjem. Vzel je iz letala še padalo, ga razgrnil po tleh, si pripravil nekaj živeža v dosežni bližini in začel s filozofskim mirom čakati kaj pride. Boga je hvalil za rešitev in ga hkrati klet, da je ustvaril tako ostuden kraj, kjer neprestano sneži, kar je bilo

Kadar se odgrne KORDILJERA...

kolikokrat preplezala Ande in nikoli več...

Inako se mu je storilo ob tej misli in hkrati ga je obšel divji pogum. Na vrat, na nos se je spustil tik nad jezero in ko je uzrl ob bregu ozek pas kolikor toliko ravnih tal, pokritih z ledom, je ustavil motor in tvegala dvomljivi pristanek.

Dvakrat, trikrat odskoči letalo od hrapavih tal, potlej pa se zarije v mehki sneg in napravi kozolec. — Nič se ni zdrobilo, samo aparat se je malce polomil, pa kaj bi to. Akrobatstvo se je sijajno posrečilo. Takega smrtnega skoka ne bi nihče bolje napravil. Guillaumet je bil srečen.

Na tleh je ukrenil pilot vse potrebno, da bi ne nastal ogenj, potlej se je spomnil na poštno vrečo, in šele ko je spravil to najsvetejše na varno, je začel misliti tudi nase.

seveda prav tako nelogično kakor nehvaležno. Toda človeku, ki je že dva dni prebil v tako vnebovpijočem položaju ne moremo biti sodniki ljudje, ki sami še nismo pretrpeli kaj podobnega.

Ponoči od petka na soboto je Guillaumet besnel: »Kaj naj do sodnega dne igram puščavnika v tej prekleti laguni?«

V nedeljo se je na vse zgodaj prismojalo izza gorskih grebenov mlado sonce. Ves svet je zableščal v prejarki luči. Kordiljera se je videla skoraj prijazna v lahni modrini neba.

DALJE

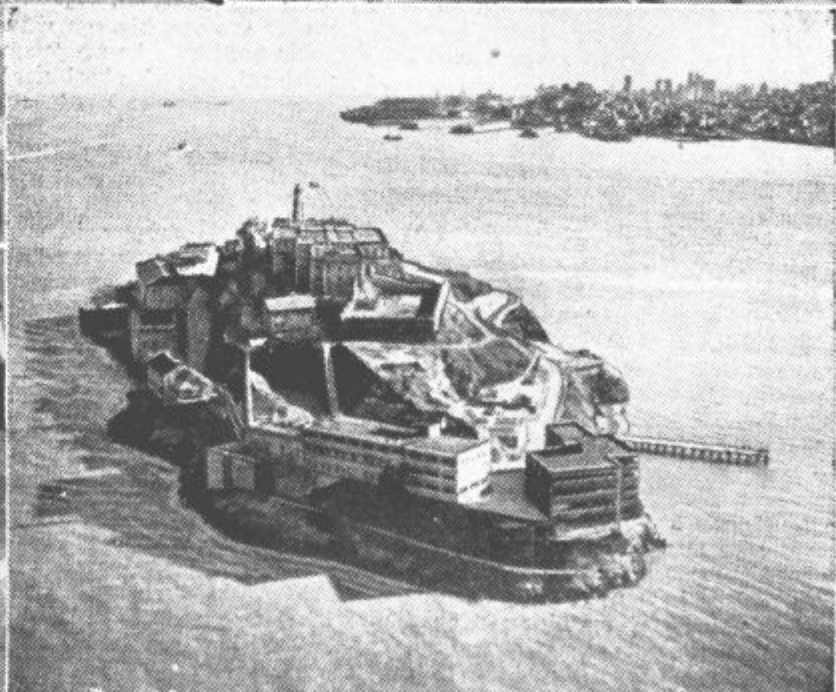
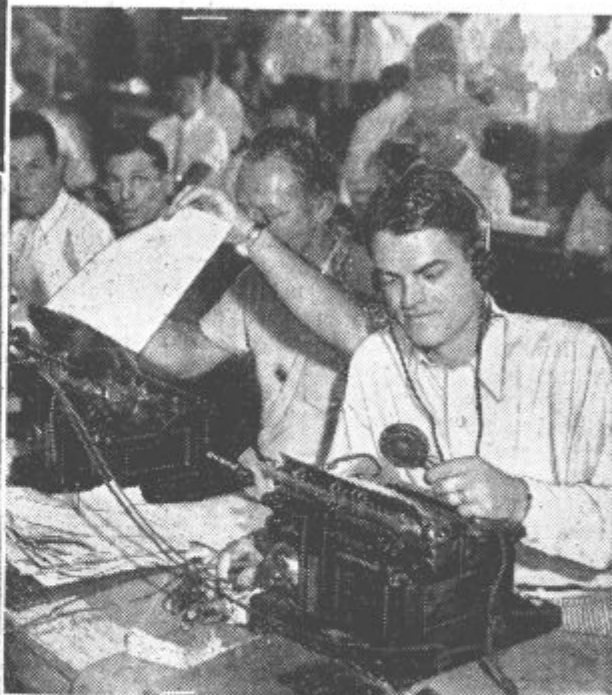
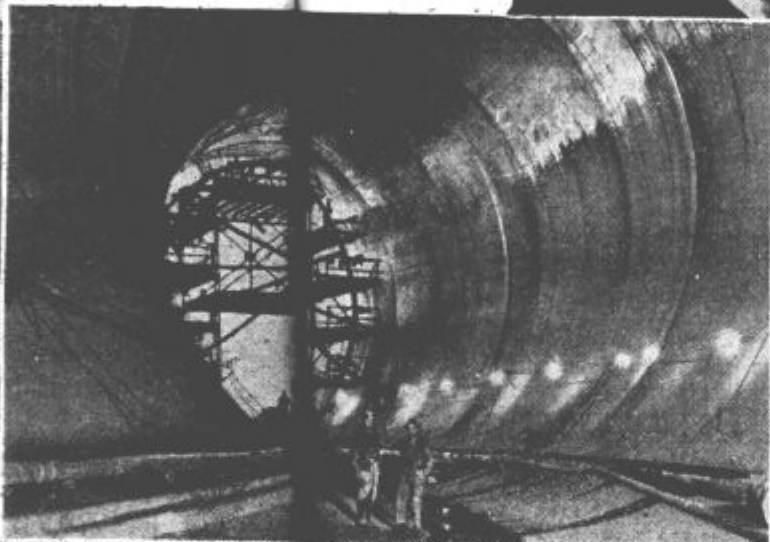

Levo zgoraj: Kopači zlv transvaalskem rudniku — Spodaj: Dela nemiri v ameriškem premogovnem rev Ambridge — V sredi: Podzemski rov, vrega bodo spustili reko Kolorado, da blazje dovršili orjaški jez v Kaliforniji — Vred spodaj: Angleski kraljici železničarje izročili v Manchesteru insigniji 1934.

Zgoraj: Finski pesnik Sillanpää, eden izmed kandidatov za letošnje Nobelovo književno nagrado — V sredi: Ameriški reporterji pri sestavljanju sportnih poročil za liste — Spodaj: Amerika si ureja svoj »Hudičev otok« za gangsterje na otoku Alcatrazu blizu San Francisca

VAMPIR

VLADIMIR BARTOL

Po dveh letih univerzitetnega študija se mi je naenkrat zazdelo, da sem bil požrl z veliko žlico dobršen del učenosti; ni ga bilo vprašanja, na katerega ne bi vedel dosti »točnega«, »pozitivnega« in »strogo znanstvenega« odgovora.

Nič čudnega torej, če sem se na tistem posmeheval svojemu starejšemu kolegi Blažu Golobu, o katerem sem slišal, da je hud metafizik, celo teozof, in da mi je ta moj porog včasih proti volji celo vidno ušel na obraz.

Bila bi tudi za mladega človeka le pretežka naloga, da bi mogel spričo pojave Blaža Goloba ostati resen in ravnodušen. Mislite si tridesetletnega možaka, zavitega poleti in pozimi v isto črno pelerino, z večno muzajočim se obrazom, z velikimi zelenkastimi očmi, ki so po svoje zrle v svet skozi naočnike. Glavo mu je krasil predpotopen, črn klobuk, črna kravata mu je brezskrbno bingljala na visokozapeti telovnik. V roki je držal debelo turistovsko palico in vzbujal vtisk večnega romarja, kakor jih slikajo pisatelji v romantičnih novelah. Iz žepa mu je navadno molel kak filozofski spis, najrajši Nietzschejev »Zarathustra«, in gorje znancu, ki ga je dobil spotoma v pest. Začel je z njim učen prepir in ga naskočil kot resnega učenca tega ali onega filozofa, ki ga je pa on z vsentri sredstvi pobijal.

Nekega jutra sem ga srečal v avli univerze. Nehote mi je zopet ušel smeh na ustnice. Ali Blaž Golob je topot pristopil in me coram populo temperamentno nahrulil. »Mladič!« je vzkliknil. »Brzdajte svoje impertinentne izpade! Bo v vaše dobro.« Od takrat sva si postala najboljša prijatelja.

»Nekoliko poduka v metamiziki vam ne bo škodilo,« mi je dejal večkrat. »Sicer pa se bojim, da bo ves trud bob ob steno.« Iz njegovih besed sem sklepal, da vidi v meni neomahljivega bedaka. Pogostoma je vzdihnil: »Usoda vseh nenavadnih ljudi je, da se radi vežejo s skrajno ignoranco. Stari pregovor: les extrêmes se touchent.« Pri čemer je seveda prišteval sebe med nenavadne ljudi, mene pa med skrajno ignoranco.

Ta mož je imel nenavaden nagon po logični dedukciji, po pravilnem sklepanju iz ene ali več premis na najraznovrstnejše zaključke, pri čemer se ni strašil niti

najbolj neverjetnih konsekvenc. Ali vprav ta njegov »logični fanatizem« je bil ona lastnost, ki ga je delala v očeh njegove okolice čudakega in smešnega. Ni namreč izhajal, kot je normalni običaj, iz nečesa povsem znanega in samo po sebi umevnega, marveč se je hrabro zagvoznil v najbolj neverjetnem in paradoksalnem, odkoder je potem začel spletni svoj analitični podvig.

Če si ga opozoril na to lastnost, se je skrivnostno namuznil in trdovratno citiral stokrat premlete Shakespearjeve verze o stvareh med nebom in zemljo, o katerih se šolski modrosti niti ne sanja.

Na moje lastno začudenje sem polagoma bolj in bolj začel lesti pod njegov vpliv in kmalu so se moji možgani popolnoma prilagodili njegovim. V svetu sem videl tedaj frfotati mnoga zelo nevsakdanja bitja, vsakdanji dogodki so začeli dobivati neki prav posebni in skrajno skrivnostni pomen, skrbno gojena stroga znanost se je osramočena umaknila veliko prikupljivejšemu misticismu, in spričo vsega me je začelo obhajati neko prijetno ščegetajoče čuvstvo fantastičnega in neznanskega.

Lepega dne ti obiščem okrog šeste ure zvečer svojega hišnega učitelja. Nisem ga še pozdravil, ko me je zmedel njegov prodorni pogled skozi naočnike, ki se je z neprijetno radovednostjo sprehajal po posameznih delih mojega obraza. Nisem se mu mogel odtegniti, naj sem kakor koli skušal odvrniti njegovo pozornost od sebe.

Po precej dolgem in mučnem molku me je vprašal moj pokrovitelj:

»Si imel opravka z dekleti.«

»Ne.«

»Si krokal?«

»Ne.«

»Naporno študiral?«

»Ne.«

»Kaj vraga si potem počenjal, da si se od jutraj tako izpremenil?«

»Nič. Ne da bi vedel. Popoldan sem prebil pri neki stari dami.«

Kakor da mu je blisk razsvetlil obraz.

»Zahajaš pogostoma k njej?«

»Po enkrat ali dvakrat na teden.«

»Danes je sobota. Kdaj si bil zadnjič?«

Pomislim trenutek.

»V terek.«

»Aha!« se je zasmel. »Vedel sem. In prejšnji teden zopet v soboto, kaj ne?«

»Kako veš?« sem se začudil.

»Že nekaj časa opazujem, da prihajaš ob določenih dnevih k meni bled in nekam čudno izmučen. Spočetka šem mislil, da ti je slabo. Ali radovednost tega pjava mi je danes padla v oči. Ali mi ne bi hotel povedati kaj več v tej svoji stari znanki?«

»Kakor želiš.« Čutil sem, da ima nekaj posebnega za bregom. Napeto sem čakal na rezultat.

»Dama je neka gospa Fleischeva, približno 70letna vdova po nekem avstrijskem častniku. Zelo ljubi mladi svet okrog sebe in človek ji kar ne more odreči, da bi je od časa do časa ne obiskal. Spoznal sem jo pri dobrodelni prireditvi, zaradi vpljudnosti sem bil zelo pozoren do nje in tokrat me je povabila, da stopim sem ter tja k njej.«

»Dejal si, da ljubi mladi svet okrog sebe,« mi je Blaž Golob posegel v besedo. »Poleg tebe jo torej obiskujejo tudi drugi mladi ljudje?«

»Vsak dan ima koga pri sebi. Večinoma so to dekleta in mlade gospe, ali zdi se mi, da ima poleg mene tudi še nekaj drugih moških obiskovalcev.«

»Imate torej nekakšne regularne sestance?«

»Motiš se. Vsak ima svoj dan. Le porokoma se je zgodilo, da sem srečal pri njej drugega gosta. O njih vem skoraj samo iz njenega pripovedovanja.«

»In ti se teh obiskov veseliš?«

»Kako naj rečem? Smatram jih bolj za svojo dolžnost. Stara dama se mi smili.«

»Aj, aj! Kako rahločutno srce!

»Ne morem za to. Sam sem že razmišljal, kako bi se na lep način izmuznil tej obveznosti.«

»In kaj počneš pri svoji spoštljivi matroni?«

»Kaj neki? Pogovarjava se. Gospa se izredno zanima za vse moje početje, pripovedovati ji moram, v kakšnih razmerah živim, kaj študiram, s čim se ukvarjam v prostem času in drugega mnogo.«

Blaž Golob se je prekanjeno zahihital. Njegovo vprašanje se mi je zdelo, kot da ima neki povsem določen namen, ki pa mi je bil neznan. To me je napolnilo z nekim neprijetnim občutjem.

»In hoče vedeti vse zelo podrobno, zelo natančno,« je govoril z narejeno ravnodušnostjo. »Povprašuje te, kje si bil

in kod si hodil tisti dan, pogleda ti v lo-nec...«

»Vse to je res. Ampak kam meriš človek, to mi povej?«

»Počasi, samo počasi, golobček. — Tvoja dama je gotovo zelo nežna, hm, kako bi dejal, zelo pozorna nasproti tebi. Nekoliko slabo sliši, tudi vidi, zato ti sede prav pod nos, veseli se s tabo in žalosti, sočutno ti stisne roko, gladi te po njej...«

»Poznaš jo?« sem vzkliknil.

»Nikoli nisem še slišal o njej. Ali tvoje začudenje mi potrjuje, da sem na najpravičnejši poti. Samo točno mi odgovorjaj in popeljati te hočem v svetove, o katerih se tebi in tem modernim vseznaležem niti ne sanja. — Poslušaj! Opiši mi občutke, ki jih imaš od vsega začetka, ko stopiš v njeno stanovanje. Vse zavisi samo od čim podrobnejše in čim natančnejše analize in točnosti tvojega samopazovanja. Začnimo torej. Iz neke čudne, zaenkrat še ne točneje določljive obveznosti se prikažeš ob določenem času pri gospe Fleischevi. Potrkaš...«

»Pardon! Pozvonim...!«

»Tako je prav! Samo čim precizneje. Pozvoniš torej...«

DALJE

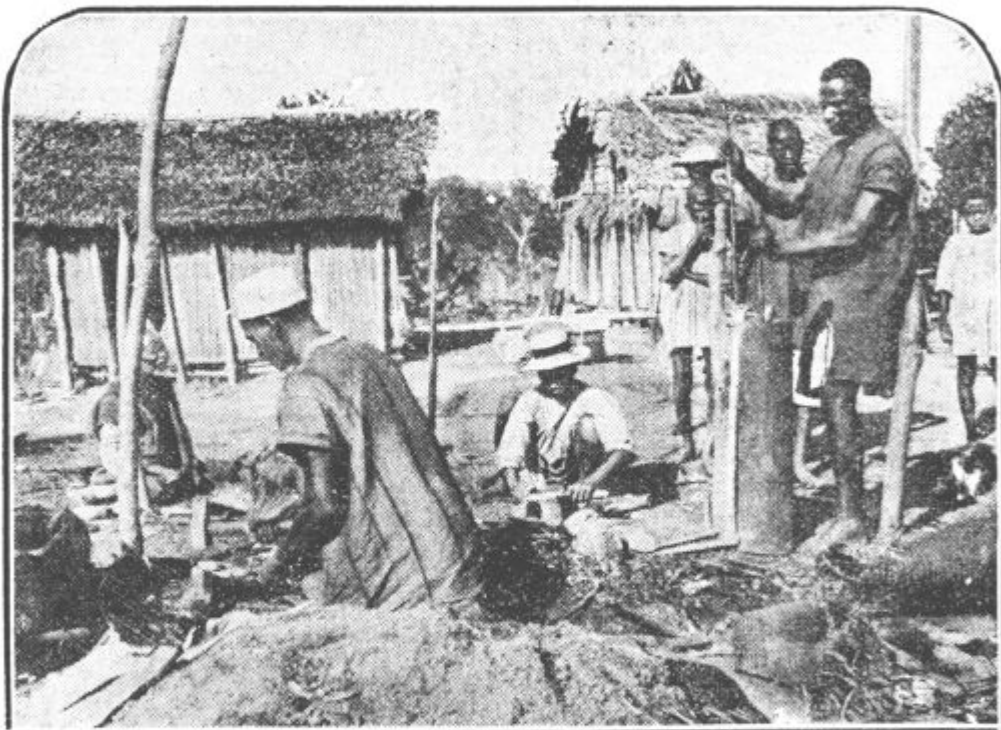

Rudolf Schneider: DREVESCE V ESEN (lesorez)

RASTLINA, KI LOVI RIBE

Na vzhodu otoka Madagaskarja, nedaleč od Indskega oceana, ob robu pragozda, sem se seznanil z nekim Evropcem, Henrijem Babo. Daleč v pragozdu je bival kot edini belokožec med domačini in je vodil majhen rudnik za neko malo družbo podjetnikov. Njegovi delavci so bili domačini, moški in ženske, ki so si postavili svoje pletene koče pod drevesa bistre gorske reke. Babova koča je stala, kakor mi je sam povedal, na nekoliko

ki jih je bil dal prej skuhati, da bi se spotoma v vročini ne pokvarili. Jedla sva jih za večerjo in sva tudi malo pila. Baba, kj ni bil navajen vina, ni prenesel mnogo; tedaj je padal vedno v neko turobno razpoloženje, v katerem je spregovoril o svojem mrtvem psu Jamaiki. Jamaika je bil najlepši in najboljši pes na svetu, pravo čudo, kar se tiče pamei, zvestobe in vztrajnosti. Pred leti, ko je bil Baba v pristanišču Tamatave, se je ta pes brez gospodarja obesil nanj

Otočani z MADAGASKARJA pri delu

vzvišenem kraju, kjer je lahko pregledal svoje delovno polje. Ko jo je sem postavil, je bil bržkone še malo nezaupljiv napram domačinom, ki so v splošnem dobrodušni.

Ker mu je že dolgo nedostajalo družbe kakšnega Evropca, me je često obiskal, čeprav sem bival mnogo ur daleč od njega. Vedno je prinesel nekaj s seboj, zdaj majhno žival iz gozda, zdaj čudne cvetlice, rastline, plodove, žuželke ali zgodbe — najčešče pa precej velike, brezrepe rake iz svoje gorske reke, ki so imeli razvite ene same škarje. Nekoč je prišel s polnim košem teh rakov,

in mu je sledil v pragozd. Baba mu je dal poleg svojega stanovanja splesti kočico iz bambusa in mu je pripravil ležišče iz trave in listja.

Kolikor je Baba ljubil psa, toliko so mu bili nasprotni domačini. Uničeval je kokoši in je vsakemu pokazal zobe, ki se je približal koči. To se ni moglo dobro končati in Baba se je bal hudega konca zanj. Pazil pa je nanj in ga je imel stalno pri sebi. Nekega jutra pa ga je Baba vendarle našel mrtvega na njegovem ležišču. Na njegovem truplu ni bilo videti rane. Strup? Baba tega ni mogel preiskati. Vendar je opazil v ko-

čici vejo z uvelimi listi. Težko bi bilo domnevati, da si je pes sam privlekel gladko odrezano vejo v kočico, da bi se z njo poigral. Morda je kakšen otrok v njegovi odsotnosti za šalo dal vejo sem. Bila je veja neke goščavne visoke rastline, ki je podobna dežniku in nosi svoje bele cvete v vencih pod okroglimi listi. Nje sad je rdeč in neužit. Čudno, da je bila ta veja baš sedaj v koči. Ali je pomenilo to naznanilo smrti? Baba je izprašal svojega rjavega služabnika, ne da bi zvedel od njega kaj natančnega in tudi vaščani ter delavci mu niso vedeli ali hoteli povedati, kakšna je ta veja. Pozneje je Baba spoznal, da je to strupena rastlina, ki je umorila s samo svojo navzočnostjo njegovega ljubljencea.

To poročilo se mi je zdelo tako nenaavadno, da mu nisem hotel verjeti. Toda Baba mi je povedal, kako je to zvedel.

Nekega dne je odveslal v spremstvu svojega služabnika in nekoliko delavcev po reki navzgor, da bi v višjih krajih izsledil nova najdišča rude, kajti dose-danji rudnik je postajal čedalje ubožnejši. Dosegli so oddaljeno gorsko vas v pragozdni samoti in našli moze zaposlene z lovom na rake, ženske pa z lovom na ribe. Z dolgimi drogi, ki so imeli na koncu pritrjen majhen, ozek koš, so moze vlekli rake z rečnega dna, žene pa so, do vratu v vodi, tvorile okoli ženske z mrežnim košem v roki krog, ki se je ožil čedalje bolj, pri čemer so tolkli z zelenimi vejami po vodi. Mreža je bila videti na prvi pogled nepotrebna, kajti Baba je v svoje začudenje opazil veliko število rib, ki so plavale na vodi s svetlimi trebuhii zgoraj, nekatere brez življenja, druge pa omamljene. S spret-nimi rokami so jih ženske lovile in jih metale v mrežni koš. Baba si je dal po-kazati eno izmed vej in kako ga je pre-senetilo, ko je spoznal, da je pripadala isti vrsti kakor veja v koči njegovega psa!

Se zmerom se mi je videla ta zgodba neverjetna, posebno ker se je bil Baba pošteno opil.

A nekaj časa pozneje, ko sem bil na jugu otoka, mi je neki norveški misi-onar, ki je bival že dolgo tođ, potrdil resničnost Babovega pripovedovanja. Povedal mi je, da je celo več rastlin z enakim učinkom. Tako mi je povedal o skorji nekega grma, ki jo zmleto me-čejo v vodo in ki ribe potem umori ali vsaj omami. Te ribe pa lahko potem spečeš in ješ brez skrbi.

Nekako ob istem času sem se srečal z nekim botanikom, ki je iskal na oto-ku še neznanih rastlin, kakršnih je tu baje še mnogo. In sva spregovorila tudi o rastlinah, ki love ribe.

»Pravilno!« je dejal. »Ta rastlina se imenuje »*derris aliginosa* Roxburgh« in je metuljčnica. Spada v ostalem med liane in živi zlasti v bližini morja. Nje-no skorjo zmlejejo in natrosijo v vodo. Kakor se mi vidi, bi dala ta rastlina iz-vrsten prašek zoper mrčes. Gotovo bi bilo vredno ta prašek pomešati z vodo in pobrizgniti na rastline, ki jih hočemo obvarovati uničenja po mrčesu. Mogoče da bi se izkazalo to tudi zoper trtno uš.«

O Babovi rastlini mi ni mogel ničesar povedati, a imenoval mi je še neko vr-sto mimos, »*abrus praecatorius*«, ovijal-ko, ki se vzpenja visoko v vrhove dre-ves in jo je bilo v naših ozemljih veli-ko. Domačini jo imenujejo »voamena,« »rdeče zrno«, ker daje rdečemu grahu podoben sad. Razen tega mi je pripove-doval o korenini, katere ime sem pa pozabil. Domačini jo mečejo v vodo in v kratkem času pričnejo ribe v skriv-nostnem strahu skakati iz vode celo na kopno. Tudi krokodili pobegnejo pred to korenino! Ribe, ki jih nalove na ta način, so užitne, le meso jim postane malo grenko.

»Rdeče zrno« je strupeno za večino mrzlokrvnih živali in žuželk, manj za toplokrvne živali. Kozam, ki jih rade zobljejo, pa povzročajo včasih močne že-lodčne motnje. S skorjo »rdečega zrna« sem potem sam napravil lovilni poskus v reki Menandri. Natrosil sem zmleto skorje po njeni površini. In res: ni dolgo trajalo, da so začele tu in tam, kjer se je bil prašek potopil, skakati v posled-njih krčih manjše in večje ribe iz vode. Postale so žrtev čudne rastline.

F. Sch.

NAJGLOBLJA IZVRTINA V ZEMLJO

»Oil Veekly« poroča iz Caolinge v Kall-forniji, da so na petrolejskem polju v Lil-lis Welshu napravili doslej najglobokejšo izvrtino 3243 m globoko v zelo trd škri-ljevec, preden so dosegli plasti, ki so pre-pojene z nafto. Izvrtina je že zdaj za 15 m globlja kakor tista v Jardinu v Me-hiki, ki je imela do nedavna prvenstvo. V Lillis Welshu pa bodo morali vrtati še globlje, najmanj do 3555 m, ker pritisk nafte v vrhnjih plasteh — kakor se je po-kazalo — ni dovolj močan, da bi tekočina z zadostno silo vrela na površje.

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

44. POGLAVJE

VESELA MICI, NAJZABAVNEJŠI PRITLIKAVI SLON

Od rane mladosti sem čutil neodoljivo veselje do živali in ko sem se začel poklicno baviti z lovom, sem le komercializiral svojo veliko strast. S časom se pa v vsakem lovcu razvije posebno nagnjenje do te ali one vrste živali, in tako sem se jaz zaljubil v mladiče, ki sem jih pobral po džungli. Često se mi je potem dotična živalca tako prikupila, da sem se vprašal, kako se bom ločil od nje, ko se vrnem v civilizirani svet in bom stal pred težko nalogo razdeliti svojo zbirko.

Mnogokrat sem se sam sebi čudil, kako nastaja ta razlika, da imam eno žival rajši od druge. Odgovor je pa ravno tako enostaven kot ono vprašanje, zakaj je en otrok prikupljivejši kot drugi. Vzroki leže v onem širokem pojmu čustva, ki jim ne pridete z logičnimi razlagami do konca.

Ob takem razmišljanju se vedno spomnim na Mici, Mika in Oskarja, prav majhnega slona, tigra in nosoročca, ki sem jih našel nekaj dni stare ter jih vzgojil v najboljši prijatelje, kar sem jih kdaj imel na svetu.

Mici je bila ljubeč in pritlikav slonič, ki sem ga, ko je dorasel, prodal lastniku znamenitega operetnega gledališča Singer Midgets, kjer je kasneje postala znamenita gledališka zvezda. V naši vrsti kupčije se človek privadi tudi na najneverjetnejše zahteve, zato me ni prav nič presenetilo naročilo Lea Singerja, naj mu najdem tako majhnega slona, da bo lahko nastopal med njegovimi palčki na odru. Še dobro se spominjam, da je to bilo pred kakimi desetimi leti.

Našel sem Mici v velikih skladiščih indijskega hrasta severno Rangoona, ob reki Irrawari. Njeno mater so uporabljali kot tovarno živino za vlačenje hlovov in tako se je Mici rodila v skladišču. Bila je prebrisana mlada živalca z majhnim čopkom zvutih las preko čela in takoj na prvi pogled sem spoznal, da ne bi mogel najti boljše živali za predstave Lea Singerja.

Ni bilo lahko delo, spraviti Mici na neokretnem indskem vozu, ki sta ga vlekla dva bivola kakih 20 milj daleč od skladišča do najbližje luke ob reki Irrawadi, dokoder je Irrawadi ploven in odkoder je redna zveza proti Rangoonu. Tam sem zbiral še druge mladiče, ki sem jih določil za junake v gledaliških predstavah ter sem jih zato tudi temu primerno vzgajal. Razumljivo je, da v divjini vzgojena žival ne zna onih umetnosti, ki se od nje zahtevajo v gledališču.

Vsakih pet milj sem preizkusil Micine noge na ta način, da sem jo dal privedi po ozkem baš za njo stesanim in zbitem hodniku z ladje na kopno. Podoba je bila, da je Mici ta vežba prav ugajala in kmalu sva postala dobra prijatelja. Razumela je nekako, da sem za postajališča izbral vedno le kraje, kjer je lahko z gotovostjo računala na nekaj okusnih zalogajev zelene trave in svežih listov. Ob takih prilikah je pričela drgniti svoje čelo ob moje noge, hoteč tako povedati, da je človek, ki tako lepo skrbi za njene potrebe, gotovo njen prijatelj.

V Rangoonu sem se vkrcał na lep parobrod Rangoon-Mail, kjer je Mici dobila prav izbran prostor na glavnem potniškem krovu. Kmalu je postala največja privlačnost za potujoče občinstvo, tako da ji je njena popularnost že škodovala. Čim večje simpatije uživa namreč neka žival pri občinstvu, tem slabše je to zanjo. Vsak gleda, kako bi jo bolj založil z raznimi sladčicami in sladkorki, kar je pa seveda vse prej kot zdrava hrana za mladega slona. Zaradi tega je bila moja najtežja naloga na ladji odganjati te dobro misleče potnike od mojega slona, da ne bi s svojimi darovi pokvarili želodca in prebave občutljive slončice iz Irrawarija.

Ko smo dospeli na cilj, sem prepeljal Mici iz glavnega kalkutskega pristanišča Ootram Gath ob reki Hoogly skozi kake pol milje dolgi park, ki loči pristanišče od Grand hotela, kjer se navadno ustavljam v Kalkuti. Ker sem imel še neko

drugo opravilo v mestu, sem Mici kar privezal k nekemu drevesu pred hotelom, da bi jo imel lahko vedno pred očmi, ker je bila predragocena stvarca, da bi jo izpostavljaj slučajem. Kazala pa je že tedaj veliko nadarjenost. Odzvala se je vedno, če jo je kdo poklical, imela pa je tudi druge lastnosti, ki se zahtevajo od velikih igralcev.

Tiste dni sem ravno urejeval zbirko živali in ptičev, spravljenih pri nekem trgovcu v ulici Parsee, vendar nisem hotel odpeljati tja Mici, ker sem smatral z ozirom na njeno veliko ceno, da je ne

plašč in prenočuje na prostem, na polju, na krovu ladje ali kjerkoli.

Tako je tudi to noč stražil Lal pri Mici in pazil, da se ji ne bi kaj primerilo. Naslednje jutro sem bil pozvan v Budge-Budge po važnih opravkih še preden mi je bilo mogoče najti hlev za Mici. Za čas svoje odsotnosti sem dal Lалу stroga navodila, naj skrbi izključno za Mici in se ne briga za nič drugega. Dalje sem mu tudi naročil naj gleda, da bi gostje iz Grand hotela ne dajali mlademu slonu nikakih darov, kar mi je prineslo neljub spor z nekim starejšim gospodom, ki mi

smem pustiti daleč od sebe. Zato sem nameraval najeti za njo hlev v bližini hotela, kjer sem stanoval. Ker nisem mogel najti primerne hleva že takoj prvi dan svojega prihoda v Kalkuto, sem sklenil, da počakam do drugega dne in da tedaj nadaljujem svoje iskanje.

Za ta čas sem ji postavil zanesljivega Lala za varuha in oskrbnika. Indski hlapci imajo to veliko prednost, da se ni treba brigati za nje, kako bodo spali in kako stanovali in tudi Lal je bil vedno pripravljen, da se zavije v svoj dolgi

je zaradi tega očital, da nisem gentleman. Ukazal sem Lалу, da mora v tem oziru postopati zelo vljudno, toda zelo odločno. Če bi velikodušneži, ki mečejo živalim sladko nesnago vedeli, koliko živali s tem ubijejo, bi gotovo prenehali s svojim neumnim početjem.

Lal je res skrbno pazil na žival. Kot dober Indec pa ni mogel zanemariti svojih vsakdanjih molitev. Dan po mojem odhodu je za oni čas, ko je opravljal jutranje umivanje, ki tvori v indski veri najvažnejši verski obred dneva, na-

prosil nekega prijatelja, naj popazi na žival. Slednji je med tem opazil, da se je vrv, na katero je bila Mici privezana, močno zavila in ker se je hotel izkazati

kot zelo vesten sluga, je žival odvezal in začel odvijati zamotano vrv.

DALJE

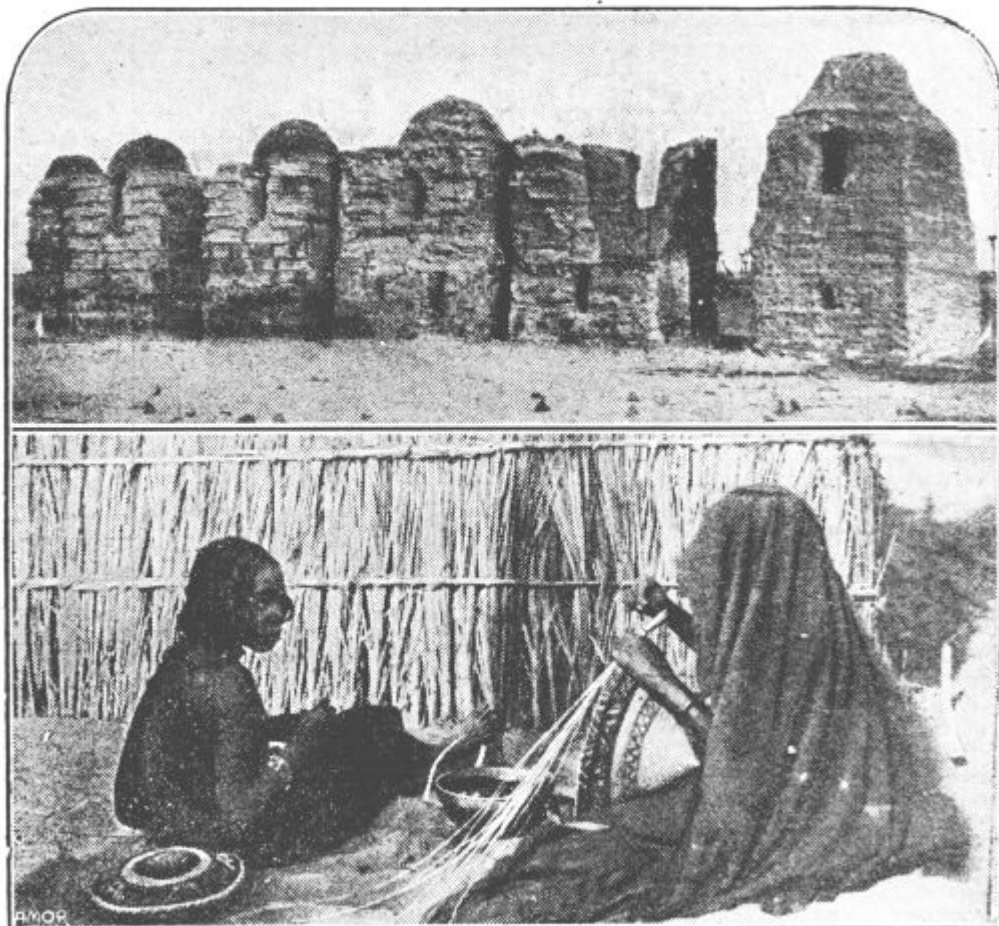
(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

RIMLJANI V TRIPOLITANIJI

Pretoklo je šestdeset let, odkar je nemški raziskovalec Rohlfs prečkal Fezan do Murzuka. Imel je le malo posnemovalcev in še dolgo časa je bila dežela južno od Sirt na zemljepisnih kartah zaznamovana z belo liso. Šele po italijanski zased-

valstvo je bilo bojovito in se nikakor ni sprijaznilo z novimi gospodarji, toda znanstvenikom in arheologom je postalo vsaj mogoče, da so stopili v njihove kraje in začeli iskati tu sledov rimske civilizacije, ki jo hoče Italija nadaljevati.

Do danes nismo vedeli nič gotovega o

Zgoraj: Grobnice starih vladarjev južnega FEZANA, Beni Katabcev. Ti grobovi v bližini ZUILE so stari 800 do 900 let. — Spodaj: Tebujski ženski iz EL GATRUNA, ki pleteta dateljnovne liste pred svojo kočo

bi Tripolitanijske so začeli smotrno raziskovati njeno zaledje, in sicer niso bili to miroljubni raziskovalci, temveč vojaki, ki so imeli nalogo, da podjarmijo in »pomirijo« domačine v notranjosti dežele. To prebi-

rimljanski zasedbi Tripolitanijske in njenega zaledja. Vsekakor ni šla tako daleč kakor v sosedno Tunezijo ali Alžir. Čeprav so našli daleč na jugu njihove sledove, so mnoge avtoritete menile, da se je ta zasedba

omejila na osnove nekoliko vojaških naselbin v glavnih oazah.

Pravkar se je vrnil v Rim del ekspedicije, ki se je mudila v tej deželi šest mesecev pod vodstvom prof. Lidijs Ciprianija, vodje Narodnega zgodovinskega muzeja v Firenzi, in prof. Antonija Mordinija, odličnega etnologa. Ta dva strokovnjaka sta prinesla s seboj veliko gradivo, ki ga sedaj proučujeta in razvrščata. Prof. Cipriani se je bavil predvsem s tripolitanskim prebivalstvom, s šegami in običaji različnih rodov, zlasti Tebujev, o katerih menijo, da so dospeli sem iz vzhodne Afrike. Mordini se je specializiral na proučevanje vrah in verstev teh domačinov, zlasti Tuaregov.

Eno izmed središč teh študij je bila Zuila. Ta kraj je izredno zanimiv z zgodovinskega zreliska. Leži kakšnih 200 km zapadno od Murzuka v južnem Fezanu in je obdan z obzidjem v pravokotni obliki. Nekateri so videli v tem obzidju dokaz rimskega izvora, toda stvar je zelo dvomljiva. Zidovje ni iz kamna, temveč iz otrdelih ilovnatih klad in iz opeke, za katero leži material na lcu mesta. Verjetno je, da so ga zgradili Berberci v teku 9. in 10. stoletja. Pristaši rimskega izvora vidijo v Zuili antično Cilalo, ki jo omenja kronika.

V 10. in 11. stoletju je bila Zuila prestolnica berberske dinastije, ki je znana pod imenom Beni-Katab in ki so še ohranjeni njeni grobovi z zanimivimi napisi v bližini kraja. Upati je, da bo proučevanje teh spomenikov starih časov odgonetilo marsikakšno skrivnost. Zuilska zelenica šteje 8000 palm in 363 prebivalcev.

Murzuk, največje fezansko mesto, leži 20 dni hoda od obrežja. Poreklo Tebujev iz tega ozemlja je zelo sporno. So muslimani in telesno lepi. Ženske si ne zakrivajo obraza in socialna organizacija bazira na matriarhatu, nadvladju žen.

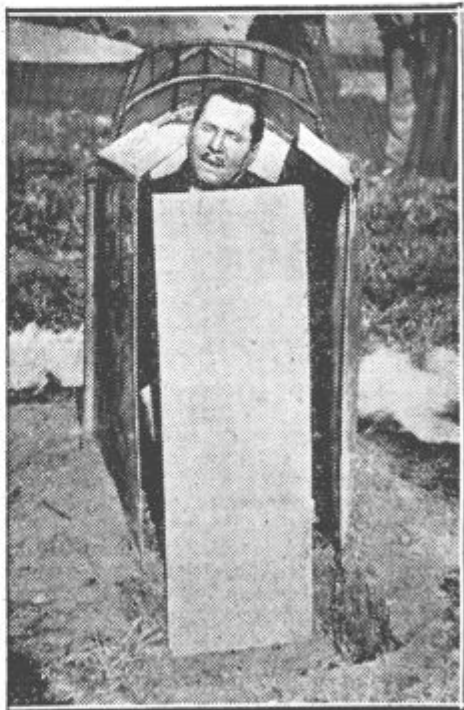
Pri nomadih fezanskega juga nosijo moški pajčolan čez obraz kakor saharški Tuaregi. Menijo, da izvira ta navada iz potrebe, da se pljuča zaščitijo proti drobnemu pesku, ki je v zraku. Ti nomadi izumirajo in v marsikakšnem rodu pride po en moški na deset žensk, kar pojasnjuje sistem matriarhata.

Italijani se zelo trudijo, da bi pospešili pridelovanje kuruze in sočivja v fezanskih ozemljih, ki se dajo namakati. V teh krajih ne dežuje skoraj nikoli in vso vodo za namakanje je treba pridobivati iz globokih vodnjakov. Glavna rastlina je dateljnova palma, s katero se prebivalstvo v glavnem tudi preživlja.

PRESNA ALI KUHANA HRANA?

Zagovorniki presne hrane radi trdijo, da se s kuhanjem vrednost posameznih živil zmanjšuje. Nekateri znanstveniki so baje celo dognali s poskusi na živalih, da se njih življenjska doba zmanjšuje v istem razmerju, kakor je trajalo kuhanje hrane, s katero se živali krmijo. Da se enkrat za vselej razčistijo nejasnosti, je napravil prof. dr. Bischof vrsto poskusov s podganami, katerih presnova je precej slična presnovi pri človeku. Podgane je razdelil v tri skupine. Prva skupina je dobivala sirovi grah, druga grah, ki se je kuhala eno uro v vodni kopeli, tretja skupina pa grah, ki se je kuhala tri ure. Pokazalo se je, da je skupina živali, ki je dobivala presno hrano v razvoju precej zaostala in da se je tudi povprečna življenjska doba precej skrajšala, v primeri z ostalima dvema skupinama. Nikake razlike pa učenjak ni dosegel med hrano, ki se je kuhala tri ure in tisto, ki se je kuhala samo eno uro.

NEZGORLJIVA LETALSKA KABINA. Belgijski major Rollenghen je konstruiral kabino iz posebnega nezgorljivega materiala, ki bo v primeru nesreče ščitila pilota in pasažirje pred ognjem. Za poskušnjo se je pustil konstrukter zapreti v kabino, ki so jo polili s petrolejem in zažgali. Rollenghen je vztrajal v kabini cele četrte ure, ne da bi utrpel zaradi ognja najmanjšo poškodbo.

ŽENSKA IN SVET

KAKŠNA NAJ BO IDEALNA PISATELJEVA ŽENA?

Znana ruska pisateljica Zinaida Gippius, soproga pisatelja D. Merežkovskega, ki živi s svojim slavnim možem v Parizu, je načela važno vprašanje o tem, kakšna naj bo idealna žena književnika. Obenem naštevajo, katere žene znamenitih pisateljev se približujejo temu idealu. Gospa Gippius prizna, da je danes gotovo zelo malo deklet, ki si razmišljajo o svojem bodočem možu, žele da bi bil slaven pisatelj. Če pa je kaj takih deklet, bi gotovo nobena ne mogla reči o sebi, kakšna žena bi bila sama, pa tudi vedela ne bi, kakšno ženo potrebuje književnik.

»In res«, pravi gospa Gippius, »kakšna žena je vredna književnika? Neskončno vdano žensko bitje, pestunja, ljubeča kuharica, z eno besedo: požrtvovalna služkinja genija? Mnogi so mnenja, da na stvari ne izpremeni prav ničesar, ako služkinji dajo kraseči pridevek »podpora, tovarišica, tolažnica« itd. Nesporo pa je, da je služkinja gotovo boljša žena. Toda: Je-li to ideal? Odkrito rečeno, si niti v domišljiji ne moremo predstaviti idealno ženo za odličnega, velikega književnika, niti si ne moremo misliti, da bi bil tak zakon zanjo idealen.

Druga stvar posrečen dober zakon... vsaj kolikor toliko. Pri tem mi je na misli zakon, ki je »srečen« za književnika v njegovi celoti, t. j. tako za človeka, kakor za umetnika. S primeri pisateljskih zakonov, srečnih in nesrečnih, bi se dale napolniti cele knjige. Zato se bom mudila samo pri zakonih dveh ruskih znamenitih pisateljev.

Dveh imen se spominjam: najsrečnejšega in »najnesrečnejšega«. To nista niti Tolstoj niti Dostojevskij. Ne mislim teh dveh zakonov vendar pa moram posvetiti par besedi Sofji Andrejevni Tolsti in Ani Grigorjevni Dostojevski. Imela sem priliko poznati obe. Z Ano Grigorjevno sem se srečala v devetdesetih letih prejšnjega veka pri pesniku Polonskem. Bila je že postarna žena s sodobno pričesko in z dobrim izrazom v očeh. Njena hči je mnogo govorila; včasih duhovito, vedno pa slabo. V nji ste lahko spoznali ono, kar imenujejo Francozi »aigreur« (zagrenjenost). Njeno blede, nelepe lice je spominjalo na očeta.

Dostojevski se je pred svojo poroko vprašal: Je-li boljše vzeti modro ali dobro? In si je izbral dobro. Njegova žena je bila zares dobra in je vso svojo dušo brez omejitve posvetila njemu. Še ko se mu je približala, je zrla v njem velikega človeka. Njeno znanstvo se je začelo z »Igralcem«, ki ga je pisala po njegovem narekovanju. Ta fizični, konkretni odnos do njegove

stvariteljske sposobnosti je ohranila vse svoje življenje. Sama, brez otrok je živela v svojem zapuščenem stanovanju z isto skrbjo za dela svojega velikega moža: skrbno je čuvala vsako krpico papirja in se posvečala izdajanju njegovih knjig. Začela jih je izdajati šč, ko je bil Dostojevski živ, k čemur sta jo prisilili žalostni položaj Dostojevskega in njen praktični ženski smisel. Glavna misel ji je bila vedno ljubezen do njegovih knjig. Po moževi smrti so knjige začele dajati lepe dohodke. Ne vem, v koliko je Ano Grigorjevno to veselilo, toda v notranjosti ni živela od tega, marveč le od ljubezni do del Dostojevskega. Vanje morda ni mogla prodreti, čutila pa jih je kot nekaj velikega. Iz dnevnika Anje Grigorjevne se vidi, da njeno življenje poleg človeka z značajem Dostojevskega ni bilo drugega nego životarenje. Dostojevski je imel svojo ženo rad, ni bil vanjo zaljubljen.

Zakon Tolstega je bil slične vrste, le da je bil popolnejši. Mnogo let je bil tudi naj-srečnejši. Tolstoj Sofije Andrejevne ni imel samo rad, marveč je bil vanjo zaljubljen do pozne starosti in pri tem samo vanjo. Sofija Andrejevna je bila žena »najboljša izmed najboljših«, prijateljica, pestunja talenta. Tragični konec tega zakona je izzvala ravno njegova popolnost v zvezi z osebnimi posebnostmi moža in žene. Tolstoj kot človek ni bil v okvirju svojega pisateljskega talenta. Njegov talent je raste, ali rastele je tudi Tolstoj ter nazadnje preraste svoj talent. Zda je bomo preiskovali, da-li je človek v Tolstem rastele navzgor ali v stran. Ostane pa dejstvo, da se je prejšnja harmonija med Tolstim — človekom in Tolstim — pisateljem izgubljala. Sofija Andrejevna tega ni mogla opaziti. Sama je bila že na poslednji, najvišji točki svojega zelo harmoničnega razvoja, ki mu je temelje postavil njen mož. Šla je za njim in z njim, toda njena pot je bila končana tam, kjer moževa še ni bila završena. Nastalo je zanjo vprašanje: Idi za njim brez svojega pravca, samo po tujem potu? Slabotna žena bi bila to gotovo napravlila, toda Sofija Andrejevna ni bila slabotna žena. Zato se je zagnala v borbo, v kateri pa ni zmigala. Seveda tudi on ni zmagal. Bolje rečeno, dasi težko razumljivo: Oba sta izšla iz boja kot zmagovalca.

Take najboljše žene tvorijo naj-srečnejše ali vsaj najmanj nesrečne zakone znamenitih, velikih književnikov.

Kdo dvomi, da je bil v pravem pomenu najnesrečnejši Puškinov zakon? Za tragični konec njegov ne bi imelo pomena dolžiti ženo. Ta zakon je bil enako nesrečen za oba. Ona ni bila v skladu z geni-

jem, on pa ni odgovarjal njej, kar je popolnoma dokazal njen drugi zakon, ki je bil popolnoma srečen. Nesrečnega konca sta kriva oba ali pa nihče, dasi je tak konec zakona redek pojav.

Po mojem mnenju je bil najsrečnejši neki veliki književnik. Komaj da si upam izreči njegovo ime, tako sporna je njegova sreča v očeh večine. Vendar ni dvoma, da ni nihče doživljal zaljubljenosti in ljubezni do žene tako popolno in tako vztrajno. Na nikogar talentu se ni v taki globini in v posebnem sijaju izkazala ljubezen. Toda žena ni bila najboljša žena; sploh ni bila žena, ker ni bilo zakona v običajnem smislu.

Govorim namreč o Turgenjevu in o njegovi ljubezni do Pavline Viardotove. Zanj

kot človeka in književnika je bila taka ljubezen res najsrečnejša. In njegova usoda je bila morda najboljša, ki jo lahko želimo velikemu piscu. Toda: ko vendar ni bilo zakona? Ne zakona, ne družine, ne skrbne pestunje talenta, najboljši med ženami? ali je za znamenitega pisca in značajnega človeka najbolje, da ostane brez žene, tudi brez najboljši žene, ako si zanj niti ne moremo zamisliti idealno ženo?

Ne vem. Samo kot prva postavljam vprašanje o »idealni ženi«. Naj o tem odločijo drugi, če morejo. Dokler se to ne zgodi, se moramo vsemu na kljub pokloniti pred Sofjo Andrejevno Tolsto, Ano Grigorjevno Dostojevsko in pred mnogimi drugimi njima podobnimi. Pred ženami — pestunjami velikih talentov, velikih mož,

ČLOVEK IN DOM

LEP PORCELAN ZA VSAKDANJO RABO

Smo že tako razvajeni, da nam jed ne diši, čeprav je okusna, ako nam je servirana v obrabljeni, oškrbljeni ali emajlirani posodi. Kava ni kar nič dobra, če jo moramo piti iz skodelice, na kateri so

Servis za kavo in čaj. Nove oblike porcelana, katerega posamezni kosi se vedno lahko nadomestijo

Jedilni servis iz istega materiala in istih oblik, kakor za kavo in čaj

vtisnjene vijolice, ji manjka ročka, podložni krožniček pa krasijo spominčice. Sta vsak od drugega servisa in nima to z vsebino skodelice nič opraviti in vendar...

To so pretirane, brezpomembne zadevice, a ne moremo več preko njih. V dobrih starih polpreteklih časih je dobila nevesta v balo komplet fin porcelanast servis za 6 ali 12 oseb. Hranila ga je, čuvala, kakor punčico svojega očesa in le o posebno slovesnih prilikah je prišel v ra-

bo. Oh, in če se je tedaj zgodila nesreča, da je bil krožnik oškrbljen pri umivanju, ali je odletela ročka pri moka-servisu, ali da se je celo razbil kak kos od tega zaklada, tedaj je bila to taka nesreča in nezgoda, da je ni mogla popraviti in kriti nobena zavarovalnica. Taka škoda, da je niso mogle nikoli izmiti solze nesrečne služkinje, ki jo je storila. Servis ni bil več komplet in tudi nikoli več ni mogel postati komplet in — amen! Kakor inva-

lid, ki je zgubil v bitki ud, se je smatral poslej dragoceni servis na trpko žalost gospodinje, kadarkoli in kjerkoli se je spomnila nanj. Ob vsaki naslednji slovesni priliki je trepetala za nadaljnje žrtve in je končno morala doživeti, da je ta nenadomestljivi zaklad sčasoma ostal zdesetkovan, deloma popokan, oškrljen in z odbitimi ročkami, skrit v najgloblje dno kredenice, ali pa je bil, kolikor ga je še ostalo, degradiran za vsakdanjo rabo.

Dandanes, ko je že vse življenje udarjeno bolj na praktično in ekonomično stran, kakor na romantično, in je vrednost lepega porcelana morda še večja, kakor kdaj prej, smo dobili tega v prav čednih in finih oblikah, dasi preprost, vendar tak, da ga lahko uporabljamo za slovesne prilike, in vendar tako ceno, da se nam ga ne zdi škoda tudi za vsakdanjo rabo. Ne trepetamo do obupa, če se zgodi nesreča, da se krožnik oškrl ali da škodolici odleti ročka, kajti nadomestek dobimo za majhen denar zopet. Vendar so oblike lične, fine, material soliden in lep. Brez skrbi pokrijemo mizo vsak dan z lepimi krožniki, da nam jed bolj diši, in dvakrat boljša je kava iz ličnih škodelic in desetkrat slajša je zavest, da na svetu vse mine in da ni nič nenadomestljivega. I. D.

DEDNOST RAKA

Znano je, da so družine, med katerimi je rak posebno pogosta bolezen in da je v neobičajno veliki meri prizadeto tudi ožje sorodstvo. Haldane poroča zdaj v angleški reviji »Nature« o zanimivih poskusih prof. Littlea, ki je skušal po statističnih metodah razjasniti ta nenavadni pojav. V ta namen je križal med seboj sorojence, podgane in miši do 50 generacij. Na ta način si je vzredil živali, ki imajo vse enako dedno gmoto. Znanost jih imenuje »čiste linije«.

Prav tako kakor pri človeku, se tudi pri živalcah lahko spontano pojavi rak. Če se tedaj presadi rakovo staničevje ene živalce čiste linije na drugo še zdravo žival iste linije, potem se z 99 odst. verjetnostjo tudi na novi podlagi razrase bolezen. To velja tudi za tiste stranske veje, katerih starši so bili tudi samo delno iz »čiste linije. Ako se pa križajo raku podvržene živali z drugimi, tujimi linijami, potlej se sprejemljivost za presajene nove tvorbe takoj zmanjša na nekaj odstotkov. Iz tega sledi, da je sprejemljivost za raka utemeljena že v dedni gmoti. Prav verjetno je, da veljajo ti Littleovi izsledki neposredno tudi za človeka. V tem primeru bi se dal podpreti boj proti raku v veliki meri tudi s smotrnimi evgeničnimi ukrepi.

PRASTARA POGREBNA ŠEGA

Iz raznih staroegiptskih izkopanin nam je znano, da so stari Egipčani dajali mrtvim v grob nekaka priporočila pisma za oni svet. Na teh so bile napisane razne molitve, pobožni vzdihli in izpoved trdne vere pokojnika. Ta šega je bila obče razširjena v Egiptu že v tretjem in drugem tisočletju pred našim štetjem, ohranila pa se je še dolgo po propadu Egipta ter prešla tudi k Arabcem. V muzeju mesta Hama na Westfalskem hranijo slično pismo, izvirajoče iz 7. stoletja našega štetja, ki pa ni pisano več na papirus, kakršnega so izdelovali Egipčani, marveč že na bombažev papir novejše izdelave. Kakor je znano, so tak papir izdelovale mezopotamske državne papirnice že od 7. stoletja dalje, v 11. stoletju pa se je njegova uporaba razširila tudi po vsem Egiptu in izpodrinila stari egiptski način papirne industrije.

Omenjeno pismo je bilo najdeno v oglavniku arabske mumije pri Luksorju in je seveda njegova vsebina v verskem pogledu muslimanska. V prevodu se glasi molitvica takole:

»V imenu boga, neskončno usmiljenega! Pri TEBI iščemo zatočišča.«

»MI (t. j. bog) smo pomagali svetu proti vsakteremu satanu —

Naj bo kamenjan! — Ta pomoč je ukaz vsemogočnega in vsevednega.

»MI smo pomagali svetu proti vsakteremu satanu — kamenjan naj bo!«

»MI smo poslali iz nebes koran, ki je balzam in znamenje našega usmiljenja do vernikov.«

Govori (pravi bog Mohamedu): ON je vernikom vodnik in balzam in ON bo ozdravil srca vernega naroda...«

Naslednjih pet vrstic ni mogoče prečitati, ker je pismo poškodovano. Pismo ima brez dvoma namen, da na sodni dan priključuje v spomin pokojniku temeljne izreke iz korana, s čimer bi sojenec lahko dokazal svojo pravovernost obema angeljema, ki po muslimanski veri preizkušata pokojnike v tem pogledu. Prastara egiptska šega je tedaj po tisočletjih ohranila svojo veljavo, izpremenila je samo vsebino ter se v pismih na mesto boga Amona Ramonja bog preroka Mohameda. C. C.

STEKLENE VZMETI

V laboratoriju Bellove telefonske družbe v Ameriki se je posrečil postopek, po katerem se lahko izdelujejo vsakovrstne vzmeti iz kremenčevega stekla. Na primer — visoko temperaturo segrete palčice iz kremenčevega stekla se navijajo v obliki spiral na posebna jedra, na katerih se polagoma ohladi, tako da ohranijo dano obliko. Te vrste vzmeti so izredno elastične in se dajo izdelovati v tolikšni občutljivosti, da se podajajo za ca. četrtniko milimetra na vsak miligram obtežbe. Vzmeti iz kremenčevega stekla so posebno uporabne pri zelo občutljivih tehtnicah.

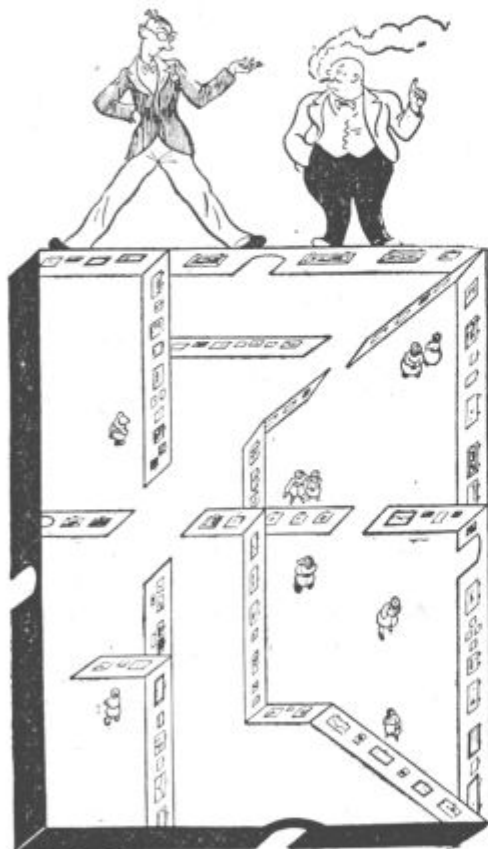
ZA MISLEČE GLAVE

57

Gospoda Debeljko in Prismuk na slikarski razstavi

(PONATIS ZABRANJEN)

Gospod Debeljko povabi tovariša Prismuka na ogled slikarske razstave, češ, da se za kulturna človeka spodobi vsaj enkrat na leto ogledati si najzlahotnejše produkte slikarske umetnosti. »Kupiti pa si morava seveda tudi načrt,« meni Debeljko, »da ne bova križem križem dirjala po sobanah in si nekatere slike po dvakrat ogledala, drugih pa nikoli.«

Res sta si kupila načrt razstavnih prostorov, ali ko si ga je Prismuk natančno ogledal, si je ves vznemirjen priznal, da pot po tem labirintu nikakor ne bo posebno lahka reč, zlasti še, ker so kar štiri vrata in človek pri najbistrejši pameti ne more presoditi, pri katerih naj prične, pri katerih pa konča ogledovanje.

»Najbolje bi bilo,« predlaga Prismuk, »da kar čuvaja povprašava za svet.« Gospod Debeljko, ki je bolj odprte glave, pa tovariša zavrne, češ, da ga bo že sam tako popeljal, da ne bosta delala nepotrebne po-

ti. In res je Debeljko svojega tovariša tako spretno vodil po razstavi, da sta v enem samem obhodu ob stenah pogledala vse slike, ne da bi se njuna pot katerikrat križala, ali da bi kak košček poti dvakrat napravila.

Kako je Debeljko rešil to nalogo in zlasti: pri katerem vhodu sta pričela obhod?

58

Pametno vprašanje in odgovor

(PONATIS ZABRANJEN)

Mali Mirko obeta postati umetnik, kadar doraste, zakaj nenehoma ima svinčnik v rokah in črta po papirju. Nekoč pride ves potr s svinčnikom v roki k mami:

»Povej mi, prosim, zakaj vsi trdi svinčniki samo sivo rišejo, mehke, ki delajo tako lepe črne črte, moram pa neprestano prirezovati. Ali bi se ne dalo napraviti trdega svinčnika, ki bi prav tako temno risal kakor mehki?« Mamica ne ve odgovoriti, pa pravi, da bosta za stran tega očeta povpražala, kadar se vrne.

Zvečer res razgrneta težki problem očetu, ki ga brez premišljevanja takoj reši. Sinko ima nov vzrok za občudovanje očeta. »Nobeden ni tako pameten kakor naš očka,« pripoveduje okoli.

Ali je bila res očetova modrost tako velika, ali pa je odgovor na zgornje vprašanje zelo lahek?

Rešitev k št. 55

(Rešitev letalec v balonu)

Eden izmed pasažirjev je splezal na drog mimotekoče telefonske napeljave in prerezal žice. Napako so seveda v najbližji telefonski postaji takoj opazili in tehnično osebe, ki se je odpravilo ob progi, da odstrani napako, je kmalu našlo izgubljenca.

Rešitev k št. 56

(Mlada kuharica v zadregi)

Gospa Metka je najprvo postavila četrtlitrsko posodo na tehtnico in si zapomnila, koliko vaga. Potlej je nalila v posodo mleka, stehala in zračunala, koliko tehta četrt litra mleka. Dobljeno težo je množila s štirimi in dobljeni produkt delila s tremi. Na ta način si je zračunala, koliko tehta tretjina litra mleka. Ko je potlej porabila prvo četrtinko litra, si je zlahka v merico še toliko dotehtala, da je imela vso tretjino.

ANEKDOTE

P o v o j a š k o

Ruski general Fedor Berg (1790—1874) je bil znan kot dovtipen človek. Nekoč je srečal poročnika, ki ni imel gumba na suk-nji. Trdo ga je prijel in pristavil:

— Vidite! Star sem, pa se še zmerom ravnam po predpisih. Če me boste kdaj srečali, da ne bi bil na zunan kot vojak, me opozorite, pa pojdem v zapor tudi jaz!

Poročnik je pozneje srečal generala, ki je korakal brez ostrog. Ko ga je opozoril na pomanjkljivost, se je odrezal stari Berg:

— Prav! Toda, ker sem star, mi boste gotovo storili uslugo in odsedeli par dni v zaporu namestu mene!

In sedel je spet poročnik.

U n i f o r m a

Carica Marija, žena carja Aleksandra II. (1818—1881), se je pojavila na dvornem plesu v krasni toaleti. Za njo pa je prišla v prav taki obleki dvorna dama grofica Feodorovna Ghika. Carica se je zjezila in se pritožila carju, ki se je rešil zadrege takole:

— Ne jezi se zaradi tega; jaz in moji poročniki imamo tudi enako uniformo.

Z a d v a c e k i n a

Kyan, znani general in šaljivec poljskega kralja Friderika Avgusta je zelo črtil žide, ker so ga navadno ukanili pri kupčijah.

Nekoč je predrago plačal žepno uro in zato bi bil rad izplačal žida. Pozval ga je k sebi in mu stavil takšno ponudbo:

Danes ne bom kupil blaga; rad bi te pa pretepel za zadnjo kupčijo. Če hočeš dobiti dva cekina, nastavi konec hrbta, da ti naložim dvajset poštenih. Po dvajseti dobiš dva cekina.

Žid se je nekoliko obotavljal, nato pa je le pristal.

Kyan mu je odštel 19 bridkih, nato pa dejal:

— Kdar boš dobil dvajseto, boš dobil tudi obljubljeni cekina.

Žid je odšel razočaran, Kyanu pa židje niso nikoli pozabili one zdrave lekcije.

J o h n s o n

Sloveči angleški kritik in jezikoslovec Samuel Johnson (1709—1784) se je ženil pri gospodični Potter in ji je kar od početka razodel, da je nizkega rodu in reven in so mu v rodini obesili strica.

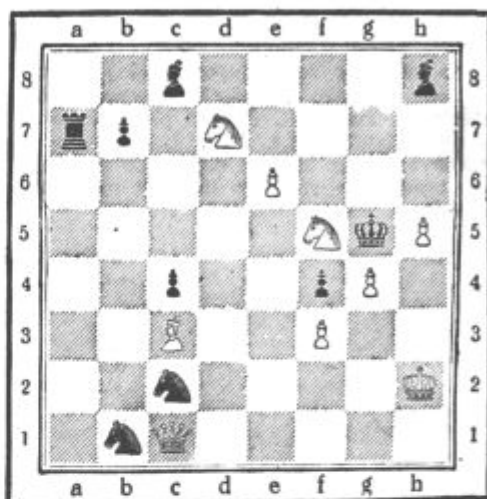
— Nič ne da, dragi Johnson; tudi pri meni ni mnogo denarja. Med sorodniki sicer še niso obesili nikogar, imam pa najmanj 20 stricev, ki bi to zaslužili, je odgovorila pametna gospodična.

Johnsonu je ugajala in v zakonu sta se razumela prav dobro.

PROBLEM 45

B. Schwarz (Narodni Listy 1933)

Mat v treh potezih

Rešitev problema 44

1. Le5—a1, Dh8—e8 (a) 2. h7—h8D. Da se krije mat na h3, mora črni ali z g5—g4 oprostiti kraljici diagonalo h6—d2, ali pa sTg7—h7 pripraviti novi kraljici pot na veliko diagonalo (Dh8—b2 mat). 1. Sc6—e5 (b) 2. Lal—d4!

ANGLEŠKA IGRA

Igrana na slepi simultanki na svetovni razstavi v Chicagu

Beli: Aljehin

Črni: Hawley

1. d2—d4
2. c2—c4
3. Sb1—c3
4. Sg1—f3
5. Lc1—g5
6. e2—e3
7. Lf1 : c4
8. 0—0
9. Dd1—e2
10. e3—e4
11. Tf1—d1
12. e4—e5
13. Sc3—e4
14. Sf3 : g5
15. De2—h5
16. Lc4 : d5
17. Se4—f6+!

- d7—d5
- e7—e6
- d5 : c4
- Sg8—f6
- Lf8—e7
- 0—0
- Sb8—d7
- b7—b6
- Lc8—b7
- Tf8—e8
- c7—c6
- Sf6—d5
- Le7 : g5
- Sd7—f8
- Te8—e7
- c6 : d5

18. e5 : f6 grozi neposredno Dh6.

